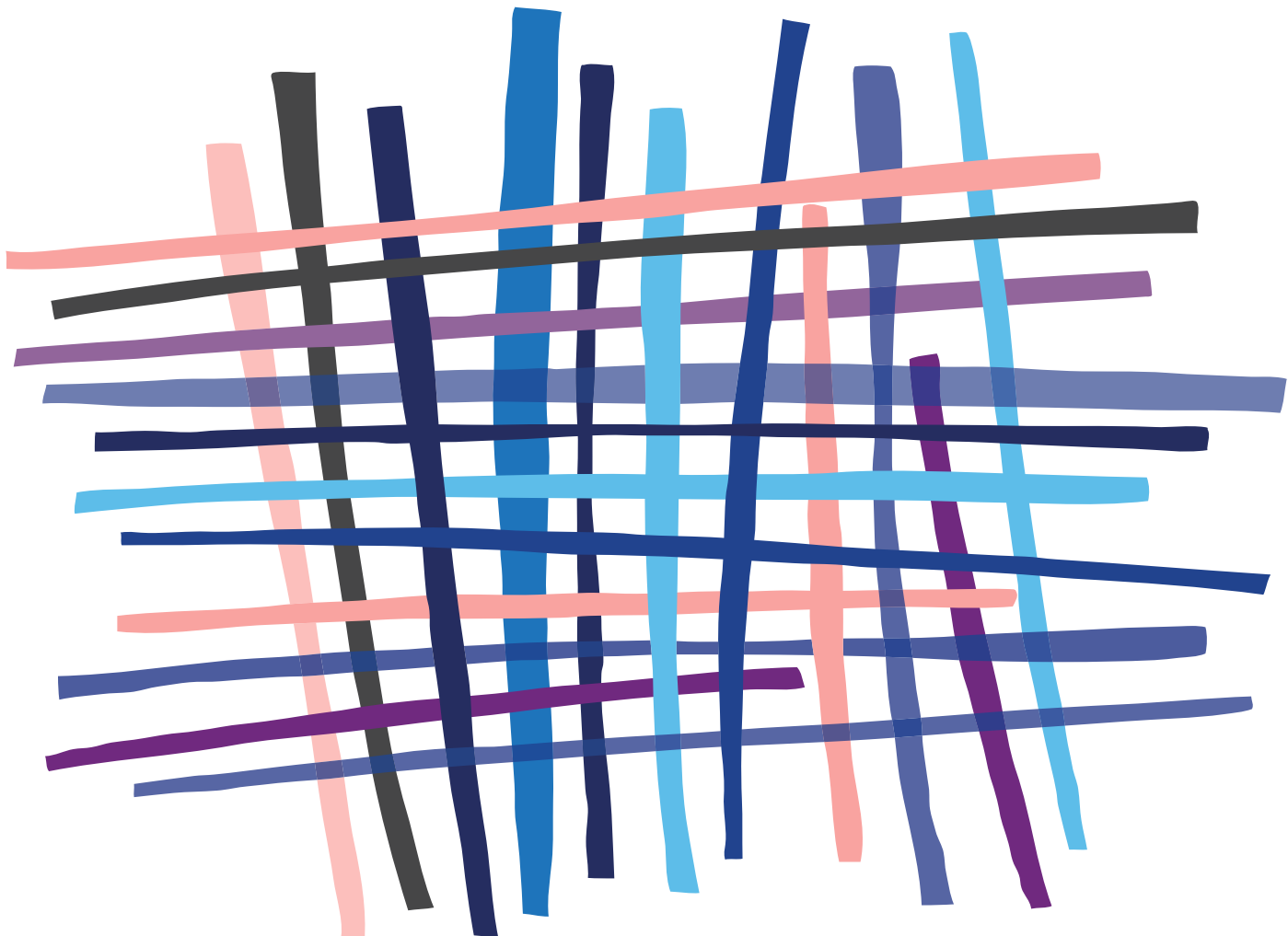

Samverkan

I LOKALT BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETE

brå

Länsstyrelserna

 Polisen

 Sveriges
Kommuner
och Regioner

FJÄRDE UPPLAGAN

Brottsförebyggande rådet (Brå) är en myndighet som verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället, genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet och brottsförebyggande arbete. Brå producerar även den officiella kriminalstatistiken, utvärderar reformer, bedriver forskning för att ta fram ny kunskap och stödjer lokalt brottsförebyggande arbete.

Länsstyrelserna arbetar på uppdrag av regering och riksdag inom ett flertal samhällsområden. De verkar för att nationella mål får genomslag i länen och för att främja länets utveckling. Länsstyrelserna samordnar det brottsförebyggande arbetet i länen och stödjer utvecklingen av ett kunskaps- och problembaserat lokalt och regionalt brottsförebyggande arbete.

Polismyndigheten är en enrådsmyndighet, och leds av en rikspolischef som inför regeringens ensam bär ansvaret för myndighetens verksamhet. Polismyndigheten ska tillsammans med övriga myndigheter inom och utom rättsväsendet genom sina insatser bidra till målet för kriminalpolitiken – att minska brottsligheten och öka människors trygghet.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) är en medlems- och arbetsgivarorganisation. Alla Sveriges kommuner och regioner är medlemmar. SKR:s uppgift är att stödja, och bidra till att utveckla, kommuners och regioners verksamhet. SKR fungerar som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning.

ISSN: 1100-6676

ISBN: 978-91-88599-70-4

urn:nbn:se:bra-1221

© Brottsförebyggande rådet, 2025

Författare: Greta Berg, Charlotta Gustafsson, Niklas Odén, Annica Odelind och Rickard Silva

Produktion: Hellsten Kommunikation

Tryck: Exakta Print AB

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm

Telefon 08-527 58 400, fax 08-411 90 75, e-post registrator@bra.se, www.bra.se

Den här rapporten finns att ladda ner på Brås webbplats www.bra.se. Den kan även beställas hos bokhandeln eller hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm.

Telefon 08-598 191 90, e-post kundservice@nj.se, www.nj.se/offentligapublikationer

Förord

SAMVERKAN MELLAN KOMMUNER OCH POLIS

och andra aktörer har aldrig varit mer aktuellt. Det är viktigare än någonsin att både kommuner och polis lägger sina resurser där de gör mest nytta. Då måste det finnas förmåga hos parterna att lösa lokala problem tillsammans, utifrån aktuella lägesbilder.

Den här boken är en reviderad utgåva av boken *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete*, som har till syfte att stödja och uppmuntra samverkan mellan polis och kommun. Boken har arbetats om för att bättre stämma överens med lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.

Polisen har som huvuduppgift att minska brottsligheten, och på så sätt främja ökad trygghet. Kommunen behöver efterleva lagstiftningen och har en mängd ansvarsområden som kan förebygga eller förhindra brott. När Polisen och kommunen samordnar sina insatser blir det brottsförebyggande arbetet än mer verksamt, och parternas resurser används mer effektivt. Just det är syftet med

samverkan – att åstadkomma något mer än vad den ena parten ensam kan åstadkomma. Syftet med samverkan är att tillsammans skapa ett mervärde.

Lokalt brottsförebyggande arbete är en viktig gemensam fråga för Brottsförebyggande rådet (Brå), länsstyrelserna, Polismyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), som gemensamt står bakom den här boken. Den är ett gemensamt bidrag till en utveckling av det brottsförebyggande arbetet i Sverige. Som ett komplement finns den också i en webbversion, med ifyllbara mallar och länkar till fördjupningar.

Vår förhoppning är att den här boken ska vara ett konkret stöd och en inspiration till en långsiktig och kunskapsbaserad samverkan mellan polis och kommun i det lokala brottsförebyggande arbetet. I kombination med en nära samverkan med lokalsamhället är det en viktig framgångsfaktor för ett effektivt brottsförebyggande arbete.

STOCKHOLM 2025

Jonas Trolle
Tillförordnad
generaldirektör
Brottsförebyggande
rådet (Brå)

Petra Lundh
Rikspolischef
Polismyndigheten

Palle Lundberg
Verkställande
direktör Sveriges
Kommuner och
Regioner (SKR)

Anders Thornberg
Landshövding
i Hallands län

Innehåll

INTRODUKTION	8
Bakgrund till boken	9
LOKALT KUNSKAPSBASERAT ARBETE I SAMVERKAN	10
Nationell viljeinriktning	10
Polisens roll och uppdrag	11
Kommunens roll och uppdrag	12
Ett kunskapsbaserat och problemorienterat arbetssätt	12
Kort om lokal samverkan	13
Samverkansprocessen – ett kunskapsbaserat arbetssätt	14
Samverkansöverenskommelsen – ett verktyg för struktur och systematik	16
Medborgarlöften – en kommunikativ del av samverkan	17
Kommunikation – en framgångsfaktor	19
Läs mer	20
STEG 1. INITIERA SAMVERKAN	22
Besluta om samverkan	23
Ledningens engagemang är avgörande	23
Mellanchefen är en viktig länk	23
Klargör organisationernas förutsättningar	24
Lär känna varandras organisationer	25
Förankra det brottsförebyggande arbetet i organisationen	26
Involvera fler aktörer i det brottsförebyggande arbetet	27
Skapa en organisation för arbetet	28
Styrgruppen skapar förankring och mandat	30
Beredningsgruppen arbetar strategiskt	30
Arbetsgrupper utför åtgärder	30
Kommunens samordnare och kommunpolisen har en viktig roll	30
Upprätta kommunikationsplan	32
Läs mer	33

STEG 2. EGNA FÖRBEREDELSE	34
Ta fram en egen lägesbild	35
Börja med statistik	36
Hitta variationer eller avvikelser	39
Jämförelser mellan olika brott	41
Identifiera mönster	42
Jämförelser mellan olika platser	42
Brottsstatistik visar anmäld brottslighet	43
Genomför medarbetardialoger	44
Håll koll på sekretessreglerna	45
Läs mer	46

STEG 3. GEMENSAMMA FÖRBEREDELSE	48
Lägg samman lägesbilderna	49
Prioritera mellan problemen	49
Gör en orsaksanalys	51
Tänk i händelsekedjor	52
Utgå från situationen, brottsoffret eller gärningspersonen	53
Riskfaktorer	54
Risktrappan	55
Strategiska brott	57
Visualisera orsakerna	58
Pröva om orsakerna stämmer	58
Fördjupa kunskapen om lokala problem genom medborgardialoger	60
Sammanställ resultaten	61
Olika exempel på medborgardialoger	62
Trygghetsvandring – en typ av medborgardialog	63
Teckna samverkansöverenskommelse	64
Vad ska stå i överenskommelsen?	64
Vem undertecknar samverkansöverenskommelsen?	65
Läs mer	66

STEG 4. GENOMFÖRANDE	68
Formulera mål	69
Olika sorters mål	69
Exempel på SMART-metodiken	70
Välj åtgärder som påverkar orsakerna till problemet	72
Hur påverkar åtgärden orsakerna till problemet?	72
Välj åtgärder som passar organisationens kapacitet	74
Planera för akuta händelser	75
Upprätta åtgärdsplan	77
Fastställ ordningen mellan åtgärderna	77
Exempel på åtgärdsplan	78
Formulera medborgarlöften	79
Medborgarlöftet kan innehålla	79
Planera uppföljningen av arbetet	80
Tänk på att avsätta tid och resurser	81
Säkerställ organisation och resurser för genomförandet	81
Genomför åtgärderna	81
Bilda arbetsgrupper	82
Dokumentera arbetet	83
Läs mer	85

STEG 5. UPPFÖLJNING OCH ÅTERKOPPLING	86
Följ upp arbetet	87
Undersök hur åtgärderna har påverkat problemen	88
Identifiera framgångsfaktorer	89
Följ upp om åtagandena har genomförts	89
Dokumentera arbetet löpande	90
Följ upp arbetsprocessen	90
Återkoppla uppföljningen till styrgruppen	91
Använd åtgärdsplanen som uppföljningsguide	91
Återkoppla till medborgarna	92
Läs mer	93
Sammanställning av stödfrågor för kvalitetssäkring och uppföljning av samverkansprocessen	94

ORDLISTA	100
KÄLLOR	110

Introduktion

DEN HÄR BOKEN BESKRIVER HUR samverkan kan läggas upp och utföras stegvis, enligt ett kunskapsbaserat arbetssätt, i en samverkansprocess med stöd av samverkansöverenskommelser och medborgarlöften. I boken ges konkreta råd och tips om hur kommun och polis tillsammans kan minska brottsligheten och rädslan för brott, och på så sätt öka tryggheten i samhället. Genom att arbeta strukturerat och systematiskt utifrån lokala behov och förutsättningar kan både kvaliteten på arbetet säkras och samverkan mellan kommun, polis och andra aktörer stärkas.

Boken är i första hand skriven för anställda inom polis och kommun som arbetar strategiskt med lokala brottsförebyggande frågor, men kan med fördel användas av såväl tjänstepersoner som förtroendevalda som berörs av det brottsförebyggande arbetet. Dessutom kan näringsliv och civilsamhälle vara en del av den lokala samverkan och därmed ha nytta av boken. Regionala brottsförebyggande samordnare inom länsstyrelserna och Polismyndigheten kan ha boken som utgångspunkt i sitt stöd till det lokala brottsförebyggande arbetet.

Boken är indelad i två övergripande delar. Inledningsvis ges en beskrivning av de centrala begreppen *kunskapsbaserat*, *samverkansprocess*, *samverkansöverenskommelse* och *medborgarlöften*. I bokens andra del beskrivs samverkansprocessens fem steg mer ingående, i fem separata kapitel. Varje kapitel avslutas med hänvisningar till mer läsning. Längst bak i boken finns en ordlista som förklarar vanligt förekommande begrepp i det brottsförebyggande arbetet.

Till boken finns också ett digitalt stöd för arbetet. På www.bra.se/ samverkan beskrivs processens delar steg för steg. Där finns också länkar till fördjupningar av kartläggning och lägesbild samt orsaksanalys, liksom praktiska mallar att fylla i.

Bakgrund till boken

Boken publicerades första gången 2010. Den utvecklades ur ett tvåårigt projekt, där fyra kommuner och polismyndigheter arbetade tillsammans enligt en modell som beskrivs i polisens handlingsplan Samverkan Polis och kommun – för en lokalt förankrad polisverksamhet i hela landet (PoA-480 - 5788/06) som togs fram av Rikspolisstyrelsen 2008.

I den här fjärde utgåvan av Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete har boken arbetats om för att bättre stämma överens med lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete, och Polismyndighetens strategi för det brottsförebyggande arbetet (Polisen 2022).

Redigeringsarbetet har genomförts i samverkan mellan Brottsförebyggande rådet (Brå), länsstyrelserna, Polismyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR).

Lokalt kunskapsbaserat arbete i samverkan

DET FINNS MÅNGA UPPMANINGAR TILL samhällets olika parter att arbeta brottsförebyggande och att medverka i det arbetet. Lokalt är polisen och kommunen två viktiga motorer för att hålla igång och hålla samman det brottsförebyggande arbetet. Många andra aktörer från exempelvis civilsamhälle, näringsliv och andra myndigheter är också centrala samverkanspartners för att nå framgång i arbetet. Nedan presenteras några av de lagar och styrdokument som reglerar och är vägledande för samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete.

Nationell viljeinriktning

Det nationella brottsförebyggande programmet – *Tillsammans mot brott* – syftar till att skapa förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt brottsförebyggande samarbete mellan flera aktörer. I programmet är några målsättningar formulerade med avseende på samverkan i det brottsförebyggande arbetet.

MÅLSÄTTNINGARNA ÄR ATT:

- samverkan med fokus på att förebygga brott utvecklas mellan berörda aktörer på lokal, regional och nationell nivå
- samverkan i högre grad utgår från identifierade lokala behov
- fler aktörer involveras i samverkan om brottsförebyggande frågor
- samverkan omfattar både socialt och situationellt brottsförebyggande arbete.

I regeringens nationella strategi Barriärer mot brott beskrivs ett antal åtgärdsområden som är angelägna för att bryta rekryteringen av barn och unga till de kriminella gängen, förhindra att barn och unga involveras och utnyttjas i kriminalitet och få individer som begår brott att upphöra med det. Inom ramen för det brottsförebyggande arbetet kan de målen främst uppnås genom olika typer av sociala insatser som påverkar individens benägenhet att begå brott, så kallad social prevention. För att förebygga brott behöver även så kallade situationella preventiva åtgärder vidtas, som riktas mot tillfället, platsen eller sammanhanget där brott begås.

Polisens roll och uppdrag

Polisen har i uppdrag att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten, enligt polislagen (1984:387). Enligt lagen ska polisen fortlöpande samverka och samarbeta med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten.

Polisen definierar brottsförebyggande arbete som aktiviteter som myndigheten genomför eller aktivt deltar i, med det primära syftet att förhindra att brott begås.¹ Enligt polisens brottsförebyggande strategi är det brottsförebyggande arbetet en del av det brottsbekämpande uppdraget, och ska vara problemorienterat (Polismyndigheten 2022). Det innebär att arbetet använder metoder som är relevanta för att komma till rätta med problem som identifierats och analyserats i lägesbilder på olika nivåer. Arbetssättet och effekterna följs upp och utvärderas såväl under som efter genomförandet. Strategin innebär också att polisen aktivt ska verka för en väl fungerande samverkan och för samordnade åtgärder med andra statliga myndigheter, kommuner, näringsliv och ideella aktörer.

¹ Beslut om definition av det brottsförebyggande arbetet, RPC 208/17.

Kommunens roll och uppdrag

Från och med 2023 har också kommunerna ett ansvar enligt lag att förebygga brott. Lagen innebär bland annat att kommunerna liksom polisen ska arbeta utifrån framtagna lägesbilder och löpande uppföljningar av arbetet. Enligt lagen ska kommunerna också ta ett visst ansvar för samordning av det lokala brottsförebyggande arbetet och inrätta en samordningsfunktion samt en organisatorisk struktur. Kommunerna ska även verka för att skriftliga överenskommelser om samverkan ingås med relevanta aktörer och att sådan samverkan sker inom det brottsförebyggande arbetet.

Ett kunskapsbaserat och problemorienterat arbetssätt

Ett kunskapsbaserat arbetssätt inom det brottsförebyggande området sammanfaller med polisens problemorienterade arbetssätt. Båda arbetssätten handlar om att parterna tillsammans förebygger och förhindrar brott, genom att tänka långsiktigt och också lösa de problem som orsakar brottsligheten. I arbetet ingår att kartlägga och analysera problem, planera och implementera åtgärder samt utvärdera hur åtgärderna påverkat grundproblemen.

Samverkan i brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete innebär att parterna tillför sina specifika resurser, kompetenser och kunskaper för att tillsammans minska sannolikheten för brott och reducera brottslighetens skadeverkningar (inklusive rädsla).²

² Det här är en sammanslagning av definitionen av brottsprevention (ur boken *Introduktion till kriminologi*) och definitionen av samverkan (ur boken *Strategier för samverkan kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa*).

ETT KUNSKAPSBASERAT OCH PROBLEMORIENTERAT ARBETSSÄTT INNEBÄR ATT ARBETET

- grundar sig på kunskap om brottsproblemets omfattning, struktur och utveckling
- utgår från analys av möjliga bakomliggande orsaker till brottsproblemet
- är riktat mot orsakerna till brottsproblemet
- består av åtgärder som är, så långt det går, beprövade eller utvärderade
- är återkommande reviderat utifrån uppföljning eller utvärdering.

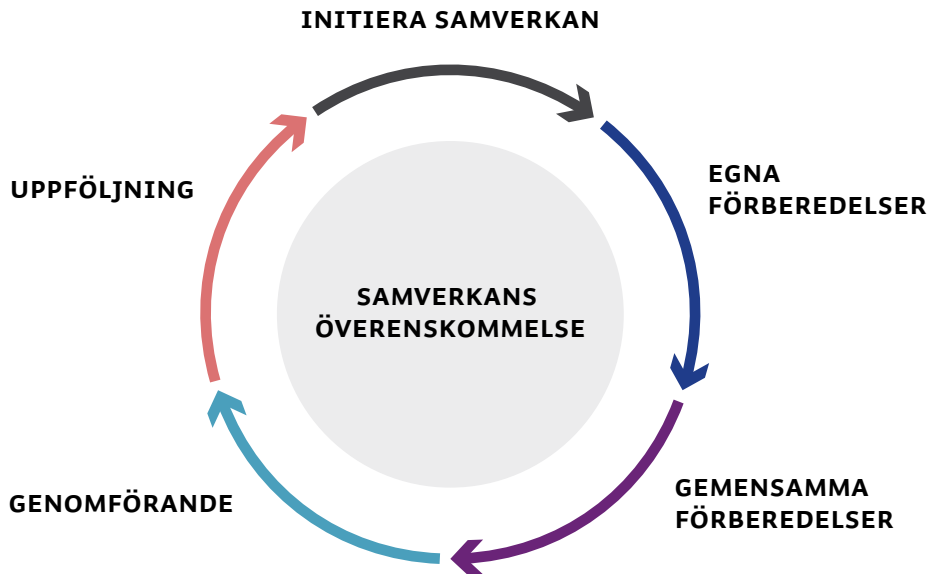
Kort om lokal samverkan

När det finns ett konstaterat brotts- och otrygghetsproblem måste något göras. Ett viktigt steg i ett lokalt brottsförebyggande arbete är att polis och kommun samordnar sina insatser. Syftet med samverkan är att tillsammans skapa ett mervärde – något utöver vad parterna var för sig kan åstadkomma.

Det finns stora vinster med samverkan. Samverkan förutsätter att det finns styrning, struktur och samsyn för att fungera. Styrningens eller ledningens engagemang är avgörande för det brottsförebyggande arbetets resultat. Det är genom styrning som arbetet får prioritet, resurser och mandat. En organisatorisk struktur behövs för att det ska vara möjligt att arbeta systematiskt med att kartlägga lägesbilder, samt välja, genomföra och följa upp åtgärder. Parternas samsyn gör att åtgärderna effektivt kan riktas åt ett gemensamt håll, med en förståelse för varandras bidrag i arbetet.

Samverkansprocessen – ett kunskapsbaserat arbetssätt

Samverkansprocessen är en modell som syftar till att föra samman det kunskapsbaserade arbetssättet med grundförutsättningarna för samverkan. Samverkansprocessen kan beskrivas som ett kretslopp med fem steg: initiera samverkan, egna förberedelser, gemensamma förberedelser, genomförande och uppföljning. I processens fem steg kommer arbetet att initieras, planeras, genomföras och följas upp, och sedan startar processen om. De olika stegen är inte exakt avgränsade, och arbetet går inte alltid framåt steg för steg. Ny information eller nya förhållanden kan innebära att tidigare steg behöver göras om och att processen behöver backa.

STEG 1: INITIERA SAMVERKAN

Kommunstyrelsens ordförande och chefen för lokalpolisområdet fattar beslut om att samverka och säkerställer en organisatorisk struktur och förutsättningarna för samverkansarbetet. Parterna utser samordnare som koordinerar arbetet och genomför egna resurs- och kompetensinventeringar. En plan för parternas kommunikation om det fortsatta arbetet tas fram. Besluten kan formuleras i en första övergripande samverkansöverenskommelse.

STEG 2: EGNA FÖRBEREDELSE

Den egna organisationens kunskap om brott och otrygghet samlas och dokumenteras till en lokal lägesbild. I den kunskapsinventeringen ger medarbetardialoger viktiga bidrag till lägesbilden. Den kommunala samordnaren och kommunpolisen håller ihop och driver på arbetet inom respektive organisation.

STEG 3: GEMENSAMMA FÖRBEREDELSE

Parterna lägger samman sina lägesbilder till en gemensam lägesbild och enas kring fokusområden för arbetet. Kunskapen om de prioriterade problemen fördjupas genom exempelvis medborgardialoger och en gemensam analys av problemen och deras möjliga orsaker. Det fortsatta arbetet formuleras i en samverkansöverenskommelse som chefen för lokalpolisområdet och kommunstyrelsens ordförande undertecknar.

STEG 4: GENOMFÖRANDE

Organisatoriska strukturer sätts för arbetet, konkreta mål formuleras och åtgärdsplaner tas fram, i en andra medarbetardialog. Parterna kan också formulera åtgärder som medborgarlöften, som de kommunicerar till medborgarna. I genomförandet ingår också att dokumentera arbetet inför en kommande uppföljning. Vid genomförandet får chefen för lokalpolisområdet, polisens gruppchefer och kommunens förvaltningschefer, kommundirektören och kommunstyrelsens ordförande aktiva roller i prioritering och ledning av arbetet.

STEG 5: UPPFÖLJNING

I uppföljningen ingår att fortlöpande granska kvaliteten på och resultaten av det genomförda arbetet, och ge en löpande återkoppling till styrgruppen. Kommunikation är en grundbult för arbetet med medborgarlöften, och det är nödvändigt att återkoppla till medborgarna hur arbetet fortlöpt och vad det gett för resultat. Uppföljningen bör genomföras för samverkansprocessens samtliga steg.

SAMVERKANSPROCESSEN KAN BIDRA TILL ATT

- kommunikation och kunskapsutbyte blir bättre
- samverkan blir kontinuerlig och hållbar
- arbetet får konkreta mål
- tid och pengar avsätts till verksamheten
- det finns mandat att fatta beslut
- samverkan ger önskat resultat
- samverkan består eller blir en del av ordinarie verksamhet
- parternas investeringar i tid och resurser tas till vara.

Samverkansöverenskommelsen – ett verktyg för struktur och systematik

Samverkansöverenskommelsen är ett verktyg för att skapa struktur och systematik i samverkan mellan polis, kommun och andra parter. Den är ett gemensamt dokument, som beskriver de problem som parterna valt att samverka om. Överenskommelsen bidrar till att ge ett helhetsperspektiv och skapa samsyn kring brotts- eller otrygghetsproblem, liksom till att ge en gemensam bild av parternas olika roller och arbetsfördelningen mellan dem.

En vinst med att formalisera samarbetet i en samverkansöverenskommelse är att polis och kommun får tydligare uppdrag i det brottsförebyggande arbetet. De ska till exempel gemensamt ta fram underlag om den lokala situationen och rapportera hur de brottsförebyggande åtgärderna genomförts. På så sätt kan en samverkansöverenskommelse också vara ett sätt att ta vara på kunskap och erfarenheter och ge verksamheten en fastare och tydligare struktur.

SYFTET MED SAMVERKANSÖVERENSKOMMELSEN ÄR ATT

- underlätta ett samlat grepp mot brottsligheten
- säkra att parterna avsätter tid och resurser för arbetet
- underlätta ett långsiktigt och hållbart arbete
- ge det brottsförebyggande samarbetet mål
- bidra till en gemensam syn på de lokala problemen och deras orsaker
- samla den sammantagna kunskapen om problemen
- skapa dialog mellan organisationerna om brottsligheten och dess orsaker
- skapa engagemang och intresse för de brottsförebyggande frågorna
- medverka till att brottsförebyggande åtgärder blir genomförda
- säkra att det brottsförebyggande arbetet följs upp.

Läs mer om samverkansöverenskommelser på sidan 64–65.

Medborgarlöften – en kommunikativ del av samverkan

Medborgarlöftet är ett sätt att kommunicera till medborgarna om valda delar i det brottsförebyggande arbetet. Medarbetardialog, medborgardialog och kommunikation är centrala delar i framtagandet av löfterna. Tanken är att medarbetare och medborgare får möjlighet till insyn i och inflytande på det lokala brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet.

Genom dialog mellan polisen, kommunen och dem som bor och verkar i kommunen kan förtroendet mellan parterna stärkas. Det ger medborgarna förutsättningar att påverka sin trygghet i närmiljön, och bidrar till att öka medborgarnas engagemang i polisens och kommunens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete. Ett ökat förtroende för och nöjdhet med

Ett medborgarlöfte är ett åtagande gentemot medborgarna, som polis och kommun kan göra i samverkan – med varandra men gärna även med andra samverkansparter.

polisens och kommunens arbete kan också leda till att fler anmäler brott till polisen eller att fler vågar vittna i rättegångar.

Arbetet med medborgarlöften innebär bland annat att

- kunskapen och engagemanget hos medarbetare, medborgare och andra aktörer i lokalsamhället ska tas tillvara
- lokalt medborgarnära arbete med stort medarbetaransvar ska prioriteras
- arbetet med lägesbilder och valet av åtgärder ska göras samtidigt med annan verksamhetsplanering.

En förutsättning för arbetet med medborgarlöften är att kommun och polis arbetar långsiktigt och strukturerat. Kommun och polis är de två motorer som driver det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Framgångsfaktorer i det arbetet är samverkansprocessen och överenskommelsen om samverkan. Läs mer om arbetet med medborgarlöften på sidan 79.

SYFTET MED MEDBORGARLÖFTET ÄR ATT

- skapa och ta tillvara engagemang i lokalsamhället
- föra dialog om brottsförebyggande och trygghetsskapande aktiviteter
- öka förtroendet för parternas arbete
- stärka parternas lokala närvaro och tillgänglighet.

Kommunikation – en framgångsfaktor

En av förutsättningarna för framgång i samverkan är en fungerande kommunikation. Effekterna av samverkansöverenskommelsen och medborgarlöftena kan till vissa delar utebli, om den interna eller externa kommunikationen inte fungerar.

En övergripande kommunikationsplan för samverkan kan med fördel upprättas redan i steg 1 Initiera samverkan. I kommunikationsplanen ska polisen och kommunen enas om huvudbudskapen och samordna kommunikationsaktiviteterna. Kommunikationsplanen är sedan ett levande dokument som fylls på efterhand och blir ett stöd för kommunpolisen och kommunens samordnare.

Till den övergripande kommunikationsplanen upprättas en särskild plan för kommunikationen av medborgarlöften.

Läs mer

SOU 2021:49. *Kommuner mot brott*. Statens offentliga utredningar.

SFS 1984:387. *Polislag* Svensk författningssamling.

SFS 2023:196. *Lag om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete*. Svensk författningssamling.

Polismyndigheten (2022). *Polismyndighetens strategi för det brottsförebyggande arbetet*. Strategin laddas ned från polisens webbplats, www.polisen.se.

Regeringens skrivelse 2016/17:126. *Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program*. Programmet laddas ner från regeringens webbplats, www.regeringen.se.

Regeringens skrivelse 2023/24:56. *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism – förebygga, förhindra, skydda och hantera*. Strategin laddas ner från regeringens webbplats, www.regeringen.se.

Regeringens skrivelse 2023/24:67. *Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet*. Strategin laddas ner från regeringens webbplats, www.regeringen.se.

Regeringens skrivelse 2023/24:68. *Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet*. Laddas ned från regeringens webbplats, www.regeringen.se.

STEG 1.

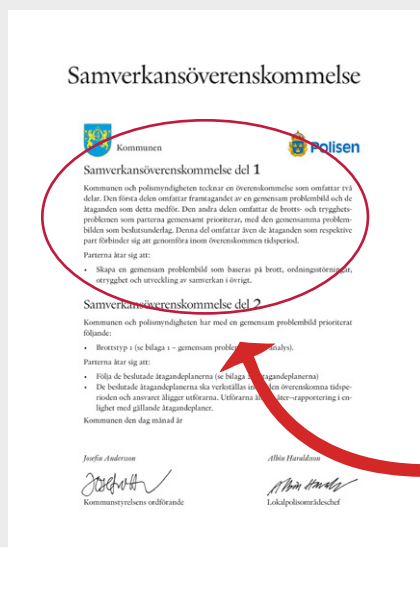
Initiera samverkan

DET FÖRSTA STEGET I PROCESSEN berör framför allt ledningen hos polisen och kommunen. De ska fatta beslut om att samverka, och de ska skapa organisatorisk struktur samt förutsättningar för samverkansarbetet. Beslutet kan också handla om att förnya samverkan.

Målet med steg 1 är att besluta om samverkan och säkerställa att det finns organisatorisk kapacitet för arbetet.

STEG 1 ÄR KLART NÄR FÖLJANDE ÄR GENOMFÖRT:

- Lokalpolisområdeschefen och kommunstyrelsen har fattat ett gemensamt beslut om att inleda samverkan.
- Organisationernas förutsättningar för samverkan, ansvarsområden, roller och uppdrag har uppmärksammats.
- Polisen och kommunen har skapat en gemensam samverkansorganisation och utsett ansvariga för arbetet.
- Kommunikationsansvariga från respektive organisation är utsedda och en kommunikationsplan är påbörjad.

Besluta om samverkan

Samverkan ska initieras om det finns ett behov, ett problem som polisen och kommunen kan och bör lösa tillsammans. Behovet kan komma ur ett verksamhetsmål, ålagda uppdrag eller helt enkelt genom problem som uppträcks och där det är uppenbart att lösningen utförs bäst tillsammans. Enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete ska kommuner verka för att skriftliga överenskommelser om samverkan ingås med relevanta aktörer (SFS 2023:196).

Beslutet om att ingå samverkan bör beröra praktiska förutsättningar, såsom tidsramar för arbetet och skapandet av en organisation för ömsesidig styrning och uppföljning. Ytterst handlar beslutet om att förtydliga deltagande aktörers roller, mandat och befogenheter, och om att ge arbetet status och legitimitet.

Ledningens engagemang är avgörande

En tydlig ledning som ger klara direktiv, operativt mandat och tydliga huvudmannaskap är förutsättningar för ett framgångsrikt arbete. Chefen för lokalpolisområdet och kommunstyrelsens ordförande har ett helhetsperspektiv och kan se hur olika åtgärder passar med den egna verksamhetens mål och uppdrag. De har ett ansvar att förmedla detta och att förankra beslutet om samverkan på alla nivåer i organisationen. Enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete ska kommunstyrelsen, eller den nämnd som kommunfullmäktige beslutar, ansvara för ledningen av kommunens brottsförebyggande arbete och för att kontinuerligt rapportera om det brottsförebyggande arbetet till kommunfullmäktige.

Mellanchefer är en viktig länk

En annan faktor för framgång är att alla parter är överens om vad som har beslutats. För att utförandet ska nås av mål och visioner är det viktigt att även organisationernas grupp-, förvaltnings- eller mellanchefer är delaktiga i besluten om samverkan. Det är deras ansvar att se till att arbetet genomförs

som beslutat och att stödja det, särskilt om det brister och det blir problem. Det innebär att chefer på mellannivå ska följa upp det pågående arbetet och resultaten. När man provar nya grepp och insatser är det viktigt att i god tid se till att arbetet utvärderas, helst både i så kallade processutvärderingar och i effektutvärderingar. Läs mer i steg 5, Uppföljning sidan 86.

STÖDFRÅGOR FÖR BESLUTET OM SAMVERKAN:

- Har vi skapat en gemensam organisation för samverkan?
- Har vi gett tid och mandat till den kommunala samordnaren och kommunpolisen?
- Har vi tagit fram gemensamma riktlinjer och tidsplaner för arbetet?
- Har vi tagit fram rutiner för uppföljning för eget lärande?
- Har vi förankrat beslutet om samverkan i den egna organisationen?

Klargör organisationernas förutsättningar

Inför samverkan bör kommunledningen och chefen för lokalpolisområdet uppmärksamma hur arbetet redan utförs, direkt eller indirekt, för att förebygga brott och skapa trygghet. Syftet är att minska dubbelarbete och att involvera dem som arbetar med liknande frågor inom respektive organisation.

Samverkan ställer stora krav på att både värna den egna organisationens intressen och stödja gemensamma intressen. Ledningen bör tydligt visa hur organisationens olika delar kan stödja samverkan och vilken roll de spelar för genomförandet. Det är centralt för arbetets legitimitet, resursfördelning och långsiktighet att förankra samverkan på såväl politisk nivå och förvaltningsledningsnivå som i verksamheten i övrigt.

Även om ett syfte med samverkan är att nyttja resurserna bättre och undvika dubbelarbete, är en samverkan som startas endast för att uppnå besparingar dömd att misslyckas. Om det inte finns tillräckliga resurser riskerar diskussionerna att fastna vid vem eller vilka som har ansvar för vad i stället för att det blir en samverkan mot gemensamma mål.

STÖDFRÅGOR FÖR INVENTERING AV ORGANISATIONENS FÖRUTSÄTTNINGAR:

- Stämmer samverkan med våra styrdokument och verksamhetsmål?
- Stämmer tidsplanen med budgetprocesser och andra beslutsprocesser?
- Finns det målkonflikter mellan vårt arbete i samverkan och andra uppdrag?
- Vilket brottsförebyggande arbete bedriver vi redan inom organisationen?
- Vilka lärodomar tar vi del av ur tidigare och pågående arbete?
- Hur kan samverkansarbetet gynnas av andra redan pågående arbeten?

Lär känna varandras organisationer

Samverkan kräver även kännedom om den andra partens organisatoriska och resursmässiga förutsättningar. I processen är det viktigt att både respektera varandras olikheter och ta vara på varandras kunskaper och erfarenheter. Polis och kommun är tämligen olika som organisationer. Polisen är i högre grad en tjänstemannaorganisation, medan kommunen är en politiskt styrd organisation med många skilda uppdrag. En gemensam nämnare är att de ytterst styrs av regering och riksdag, vilket påverkar samverkan – både vilken inriktning den kan ta och hur arbetet utformas.

Brottsförebyggande arbete och ekonomisk planering ligger sällan i fas med varandra. Det kan därför vara en fördel att säkerställa budgeten för brottsförebyggande insatser som inte ersätter ordinarie ansvar och arbete, utan kompletterar det.

Ta hjälp av de brottsförebyggande samordnare som finns på länsstyrelserna, polisområdena och i polisregionerna.

Polisens styrmodell utgår från det lokala underifrånperspektivet och det nationella helhetsperspektivet. Polismyndighetens komplexa uppdrag förutsätter en balans mellan de båda perspektiven, men även en inkludering av medarbetarnas kunskap och erfarenheter samt medborgarnas behov.

Kommunerna har självstyre, vilket innebär att de har stor rätt att själva bestämma hur de ska sköta sina arbetsuppgifter och fördela sina resurser. Utförandet av det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet kräver politiska beslut. En samverkansöverenskommelse kan därför behöva skrivas med allmänt formulerade åtaganden, varefter förvaltningarna får i uppdrag att konkretisera dem i handlings- eller åtgärdsplaner. För att åtaganden ska kunna genomföras måste de beaktas i verksamhetsplanering och budget. Och för att åtgärderna ska komma med i parternas löpande budgetprocess, behövs god framförhållning.

Förankra det brottsförebyggande arbetet i organisationen

För att samverkan lättare ska bli en del av den ordinarie verksamheten, kan det vara strategiskt viktigt att knyta vissa nyckelpersoner eller funktioner till arbetet, utifrån hur de är placerade i organisationen. För polisens del kan exempelvis analytiker, controller och underrättelsesamordnare vara sådana personer. Inom kommunen handlar det ofta om personer med ansvar för kommunens statistik, controllers och förvaltningschefer. För båda organisationerna är det viktigt att knyta kommunikatörer till samverkansarbetet. När nyckelpersonerna är identifierade kan de utgöra ett stödteam i det fortsatta arbetet med kartläggning, orsaksanalys, åtgärdsplan och uppföljning samt i arbetet med att formulera samverkansöverenskommelser och medborgarlöften. I arbetet är det även bra att ha med tjänstepersoner med kompetens inom jämställdhet och jämlikhet.

STÖDFRÅGOR FÖR FÖRANKRING AV DET BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETET:

- Vilka andra samverkanspartners har nyckelfunktioner för det brottsförebyggande arbetet?
- Vilken kunskap och förståelse har de för arbetet?
- Är beslutet om samverkan förankrat (beslutat) hos deras chefer?
- Har vi en samsyn på vad som ska göras, det vill säga har vi gjort samma tolkning av det brottsförebyggande arbetet?

Involvera fler aktörer i det brottsförebyggande arbetet

En stor del av polisens och kommunens verksamheter kan på ett eller annat sätt anses vara brottsförebyggande eller trygghetsskapande. Men alla förvaltningar, enheter och verksamheter inom kommunen och polisen kanske inte anser sig berörda av det brottsförebyggande arbetet, eller har svårt att se hur de kan vara en del av samverkan kring det. Lagen om kommuners ansvar för det brottsförebyggande arbetet berör dock hela kommunens organisation. Även förvaltningar och enheter som inte arbetar direkt brottsförebyggande kan och ska, utifrån sin verksamhet, vara delaktiga i det brottsförebyggande arbetet. Det kan handla om att bidra i framtagandet av lägesbild och orsaksanalys, som möjliggörare av en insats eller med underlag och expertis i uppföljningsarbetet. Det är därför viktigt att kommunen som helhet, och dess förvaltningar, involveras och ges stöd för att ta in ett brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv på sin verksamhet, och på så sätt synliggöra var och ens del och möjligheter i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Detta gäller även polisens olika verksamheter. Det skapar också ett bredare och starkare engagemang för frågorna inom såväl kommunen som polisen.

Samverkans-
överenskommelsen
kan fungera som
ett paraply för all
pågående verksamhet
mellan kommunen
och polisen.

Skapa en organisation för arbetet

Det är viktigt att det finns en organisatorisk struktur och en grupp med beslutsmandat som strategiskt leder samverkan och det brottsförebyggande arbetet. I annat fall riskerar det att stagnera.

Enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete ska kommunerna verka för att strategiska brottsförebyggande frågor hanteras i ett särskilt forum (strategiskt råd) där kommunen och relevanta aktörer ingår, till exempel polisen. Lagen betonar att de olika aktörernas representanter i rådet ska ha ledande befattningar. Kommunerna ska också ha en samordningsfunktion för brottsförebyggande frågor som samordnar och stödjer genomförandet av det brottsförebyggande arbetet i kommunen.

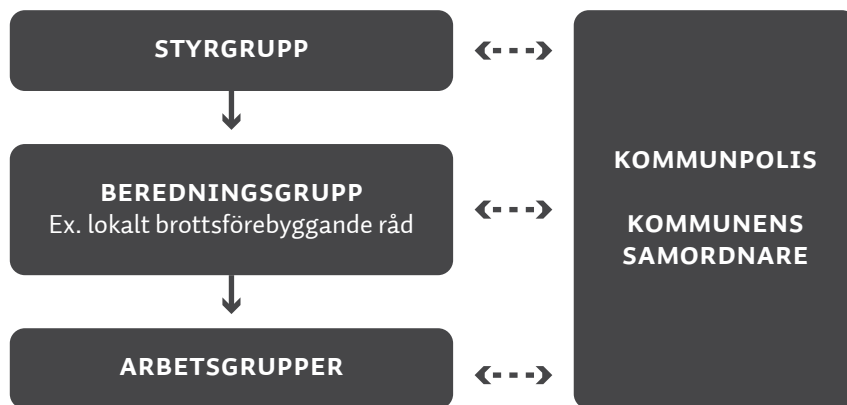
Chefen för lokalpolisområdet har verksamhetsansvar för det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet inom lokalpolisområdet. Arbetet sker i nära samverkan med kommuner och andra lokala aktörer. I enlighet med Polismyndighetens strategi för det brottsförebyggande arbetet ska alla chefer på alla nivåer inrikta, samordna och följa upp det brottsförebyggande arbetet. På Polismyndigheten har regionala samordnare uppdraget att samordna och stödja det brottsförebyggande arbetet i polisregionen samt samverka med länsstyrelser och andra regionala aktörer. Det är med andra ord såväl en framgångsfaktor som ett lagkrav att det lokala brottsförebyggande arbetet och samverkan kring det ges en organisatorisk struktur som täcker in hela kedjan från strategisk och beslutsfattande nivå till operativt genomförande.

DET BEHÖVS EN TYDLIG ORGANISATORISK STRUKTUR, EFTERSOM

- arbetet blir enklare vid ett klargörande av parternas roller och mandat
- samverkan förutsätter att det finns en organisation som säkerställer att åtaganden genomförs och följs upp
- det blir lättare att kalla till möten och att förankra beslut och inriktningar.

Det är nödvändigt att de samverkande parterna är jämbördiga. Det är inte en part som ska bestämma arbetets inriktning eller bilden av problemen. Båda parter måste vara engagerade och se vinsten med samverkan.

För att få struktur på verksamheten är ett förslag att skapa en styrgrupp, en beredningsgrupp och arbetsgrupper.

Framgångsfaktorer för det brottsförebyggande arbetet är att i ett tidigt skede säkra deltagarnas mandat samt medverkan genom att ha ett långsiktigt perspektiv vad det gäller organisationens utformning och sammansättning.

Styrgruppen skapar förankring och mandat

Styrgruppen ger förutsättningar för samverkan, förankrar och ger mandat för arbetet. Styrgruppen ska också ansvara för att visioner bryts ner till realiserbara, konkreta mål och delmål, och se till att åtaganden genomförs.

Styrgruppen kan bestå av chefen för lokalpolisområdet, kommunstyrelsens ordförande och kommundirektören.

Beredningsgruppen arbetar strategiskt

Beredningsgruppen, som är en länk mellan ledningens beslut och utförandet, ska arbeta strategiskt med planering, utformning och uppföljning av arbetet. Gruppen kan bestå av chefer från respektive avdelning eller förvaltning som berörs av de prioriteringar som styrgruppen gör. Det kan i praktiken betyda att polisen deltar med kommunpolisen, medan kommunen deltar med olika förvaltningschefer och kommunens samordnare av brottsförebyggande arbete. Det lokala brottsförebyggande rådet kan utgöra en sådan grupp.

Beredningsgruppen ansvarar för att tillsätta arbetsgrupper som utför de åtgärder som samverkansbesluten kommer att innehålla.

Arbetsgrupper utför åtgärder

Många gånger berör brottsförebyggande åtgärder flera förvaltningar eller organisationer. För att förenkla arbetet är det bra om berörda parter bildar enskilda arbetsgrupper för specifika uppdrag eller använder befintliga utförargrupper. Läs mer om arbetsgrupper i steg 4 Genomförande, på sidan 68.

Kommunens samordnare och kommunpolisen har en viktig roll

Samverkan förutsätter att det finns funktioner som håller ihop och driver på arbetet. Kommunen ska ha en brottsförebyggande samordnare, enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Samordnaren ska särskilt samordna och stödja kommunens arbete enligt lagen, utgöra kommunens kontaktpunkt och bidra till att information om arbetet sprids. Samordnaren

behöver därmed få tydliga mandat från kommunledningen. Det ska stå klart att arbetet är prioriterat. Samordnaren är den kommunala ”motorn” för arbetet.

Kommunpolisens och områdespolisens arbetar med dessa frågor på uppdrag av chefen för lokalpolisområdet. Kommunpolisens uppdrag är att driva och samordna lokalpolisområdets brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete på strategisk nivå. Områdespolisernas arbete innebär att omsätta strategiska och operativa beslut utifrån den lokala problembilden genom kvalitativ lokal närvaro.

Kommunpolisens och den kommunala samordnaren bör få stöd eller ha förmåga att analysera och bedöma brottsligheten och att välja passande arbetsmetoder till åtgärdsplanen. De bör dessutom ha så kallad samverkanskompetens, det vill säga en förmåga att hantera formella och informella svårigheter i samarbetet. Det kan handla om att hitta sätt att förankra arbetet i den egna organisationen och involvera medarbetare, eller att kunna hantera professionella eller kulturella skillnader mellan polis och kommun.

STÖDFRÅGOR INFÖR SAMORDNARUPPDRAGET:

- Vad exakt ska jag göra?
- Vilket ansvar har jag för arbetet?
- När ska jag vara klar?
- Hur ska arbetet redovisas och hur ska det användas?
- Vilket mandat har jag i uppdraget?
- Har jag rätt resurser i form av tid, material och kunskap?
- Är mitt uppdrag förankrat i organisationen?

En inkluderande kommunikation innehåller budskap där individer framställs på lika villkor. Det gäller för texter, foton och övriga illustrationer.

Upprätta kommunikationsplan

I det strukturerade arbetet med samverkansöverenskommelsen och medborgarlöftena är den interna och externa kommunikationen viktig. Genom att ta fram en kommunikationsplan med ett gemensamt huvudbudskap och beskrivning av samordnade aktiviteter, ökar möjligheterna till medveten och enhetlig kommunikation.

En genomarbetad strategisk kommunikationsplan ger ett stöd både på strategisk nivå men även i det dagliga arbetet för kommunikatörer, kommunpoliser och kommunens samordnare. Att utse en ansvarig med kommunikationskompetens inom varje organisation är viktigt. Kommunikationsinsatser bör följas upp och utvärderas på liknande sätt som andra aktiviteter i samverkansarbetet.

STÖDFRÅGOR FÖR KOMMUNIKATIONEN

- Vad är bakgrunden till och syftet med kommunikationen? Varför ska målgruppen lyssna?
- Vilka är målgrupperna för kommunikationen? Vilka är viktigast att nå?
- Vilka är målen för kommunikationen? Hur ska målgruppen tänka, känna och göra efter att ha nåtts av budskapen?
- Vilka är huvudbudskapet och delbudskapen? Framställs människor på lika villkor i text och bild?
- På vilket sätt, hur ofta och när ska kommunikationen genomföras?
- Hur ska kommunikationen följas upp?

Läs mer

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023). *Organisera lokalt brottsförebyggande arbete Fagersta, Umeå, Norsjö kommun och stadsdelen Angered*. Laddas ned från Brås webbplats www.bra.se.

Se filmen *Varför ska kommunen arbeta brottsförebyggande En film till dig som beslutsfattare*. Filmen finns på Brås webbplats www.bra.se.

Länsstyrelsen Skåne, (2021). *Alla ska med – en guide till inkluderande kommunikation*. Guiden laddas ned från länsstyrelsen Skånes webbplats, www.lansstyrelsen.se/skane.

STEG 2.

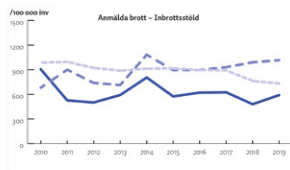
Egna förberedelser

UTIFRÅN LAGEN OM KOMMUNERS ANSVAR för brottsförebyggande arbete ska kommuner ta fram en lägesbild över brottsligheten i sitt geografiska område, även polisen tar fram sin lägesbild. De båda lägesbilderna förs sedan samman och en gemensam orsaksanalys genomförs, se steg 3. Den kommunala samordnaren och kommunpolisen håller ihop och driver gemensamt på arbetet.

Målet med steg 2 är att kommun och polis kartlägger egna lägesbilder som beskriver de lokala förhållandena och behoven. Kartläggningarna kan exempelvis bygga på statistik och på medborgar- och medarbetardialoger.

Egen lägesbild

I en egen lägesbild samlar kommun och polis, var för sig, information som beskriver de aktuella förhållandena. Den första kartläggningen handlar om att identifiera brottstyper som står utmärta områden eller grupper, många gånger med hjälp av statistik. I lägesbilden kan också visa vilka problem som är vanligast, hur stor risken för smärthan är eller hur utvecklingen sett ut över tid.

STEG 2 ÄR KLART NÄR FÖLJANDE ÄR GENOMFÖRT:

- en egen lägesbild är framtagen
- polisen har genomfört medarbetardialoger
- respektive ledning har tagit del av lägesbilderna.

Ta fram en egen lägesbild

I en egen lägesbild samlar kommun och polis, var för sig, information som beskriver de aktuella förhållandena. Den första kartläggningen handlar om att identifiera brottsproblem samt utsatta områden eller grupper, många gånger med hjälp av statistik. Lägesbilden kan också visa vilka problem som är vanligast, hur stor risken för utsatthet är eller hur utvecklingen sett ut över tid.

Lägesbilden kan kompletteras med annan information som förtydligar de lokala sammanhangen. Kommunens tjänstemän och polisen har många gånger särskild kunskap om lokalsamhället, och det kan fångas upp genom medarbetardialoger. Allmänheten är också en stor kunskapskälla. Medborgarna känner vanligtvis väl till sitt bostadsområde, och deras erfarenheter och kunskap bidrar till en fördjupad bild av läget. Läs mer om medborgardialoger på sidan 60.

En lägesbild kan även innehålla ett proaktivt tänkande, genom att förutse problem och deras konsekvenser. En sådan lägesbild kan till exempel bygga på omvärldsbevakning, och kan omfatta planerade eller pågående plan- eller byggprojekt, etablering av nya verksamheter eller en förändrad befolkningssammansättning.

Kartläggningen byggs sedan på och fördjupas under de gemensamma förberedelserna.

Polisen har centralt upphandlat lokala trygghetsmätningar som kan avropas av Polisregionerna lokalt.

Lokala trygghetsmätningar kan med fördel genomföras tillsammans med kommunen.

STÖDFRÅGOR VID KARTLÄGGNING AV DEN EGNA LÄGESBILDEN:

- Varför valdes de här problemen?
- Vilka informationskällor användes och vilka valdes bort?
- På vilka sätt kan valet av informationskällor begränsa kunskapen om problemen?
- Vilken betydelse kan begränsningar i kunskapen ha haft eller komma att få på arbetet?
- Påvisar lägesbilden skillnader och likheter i brottslighet och utsatthet mellan olika grupper?

Var noga med kartläggningen och analysen, men fastna inte i den. Styrgruppen kan stödja kartläggnings- och analysarbetet genom att sätta en tidsram för när det ska vara färdigt.

Börja med statistik

Inled arbetet med att titta på den statistik som redan finns. Både kommunen och polisen har många gånger redan genomförda sammanställningar av den lokala situationen, till exempel brottsstatistik eller undersökningar med fokus på trygghet, drogvanor, skolan eller de boende. Polisen har dessutom tillgång till händelserapporter med information om ordningsstörningar och andra händelser. Kommunens förvaltningar, kanske framför allt socialtjänsten, har statistik om individrelaterade problem. Kommunernas tekniska förvaltningar kan redovisa kostnader och platser för reparationer på grund av inbrott, skadegörelse och klotter. Kommunen har även dokumentation från sin tillsyn av olika verksamheter. Kommunen har kanske också protokoll från genomförda trygghetsvandringar. Räddningstjänsten har bland annat information om bränder.

Längre fram, i avsnitten Hitta variationer eller avvikelser samt Identifiera mönster, finns några förslag på hur statistik kan användas vid en kartläggning av de lokala problemen. I exemplen används statistik över anmälda brott, men samma principer gäller även för annan statistik.

Tänk på att det underlag som tas fram vid kartläggningen kan vara belagt med sekretess.
Läs mer på sidan 45.

STATISTIKUPPGIFTER SOM KAN VARA TILL HJÄLP VID KARTLÄGGNING

TYP AV DATA	KÄLLA	TYP AV INFORMATION	FÖRDELAR	BRISTER
Anmälda brott	Brå	Brott som anmälts och registrerats hos polis, tull och åklagare.	Ger ett nationellt referensvärde.	Inte nedbrutet på kommundels- eller stadsdelsnivå. Stort mörkertal för vissa brottstyper.
Anmälda brott	Polisens statistik- och uppföljningsverktyg	Brott som anmälts och registrerats hos polisen.	Ger en bra bild av vissa typer av brott, till exempel inbrott och stöld av fordon.	Stort mörkertal för vissa typer av brott, till exempel brott i nära relationer.
Anmälningar till socialtjänsten	Socialtjänsten	Anmälningar om exempelvis bristande omsorg, misshandel, kriminalitet och missbruk.	Befintlig indikator på omfattningen av problem i området.	Stort mörkertal.
Databas, statistik och analysverktyg för kommensektorn	Kolada	Brott som anmälts och registrerats hos polis, tull och åklagare.	Enkelt att göra jämförelser med andra kommuner samt se trender i sin egen kommun över tid.	Inte nedbrutet på kommundels- eller stadsdelsnivå. Stort mörkertal för vissa brottstyper.
Händelse-rapporter	Polis (STORM)	Allmänhetens anmälningar till polisens kommunikationscentral om ordningsstörningar.	Visar vilka problem som allmänheten anser vara besvärande.	Endast sökbart i Storm i ca 13 månader, därefter sökbart i Polisens e-arkiv.
Lokala trygghetsundersökningar	Polisen Kommunen	De tillfrågades svar på frågor om utsatthet för brott och upplevelse av otrygghet.	Ger information om utsatthet för brott, som vanligen har ett stort mörkertal.	Svårt att omsätta svaren till konkreta åtgärder.
Nationella Trygghetsundersökningen (NTU)	Brå	De tillfrågades svar på frågor om utsatthet för brott och upplevelse av otrygghet.	Ger information om utsatthet för brott	Redovisas på lokalpolisområdesnivå. Stort mörkertal

TYP AV DATA	KÄLLA	TYP AV INFORMATION	FÖRDELAR	BRISTER
Rapporterings-system för bränder och olyckor	Räddnings-tjänsten	Statistik över bränder utomhus eller i allmänna utrymmen.	Kan vara ett komplement för att beskriva situationen i ett område.	Skillnader i redovisningsrutiner.
Statistik över skadegörelse på kommunala objekt	Räddnings-tjänsten Tekniska förvaltningar Kommunens skolfastigheter	Kostnader för reparation och underhåll på kommunala objekt.	Ett värdefullt komplement till anmälda brott, eftersom en stor del av skadegörelsen på kommunala objekt inte polisanmäls.	Skillnader i redovisningsrutiner.
Svenskt Brottsskade-index	Polisen	Analys av brottsdata i relation till ett kvantitativt mått (antal brott) och kvalitativt mått (brottens allvarlighetsgrad – BSI)	Visualiserar skillnaden i allvarlighetsgrad mellan olika typer av brott.	
Verksamhets-statistik	Brottsoffer-, kvinno- och tjejjourer	Statistik över hur många och vilka som tar kontakt med jourerna.	Belysa likheter och skillnader mellan olika gruppers utsatthet.	Skillnader i redovisningsrutiner.

Hitta variationer eller avvikelser

Lägesbilden kan visa vilka problem som är vanligast, hur stor risken för utsatthet är eller hur utvecklingen ser ut över tid. Det är också intressant att undersöka om kommunen har speciellt stora problem jämfört med andra områden eller om det finns andra avvikelser, eftersom det ökar sannolikheten att finna bakomliggande orsaker till problemen.

För att underlätta en strukturerad kartläggning av brottslighet inom exempelvis en kommun, går det att jämföra med ett referensvärde. Ett sådant referensvärde kan vara riksgenomsnittet eller regionsgenomsnittet.

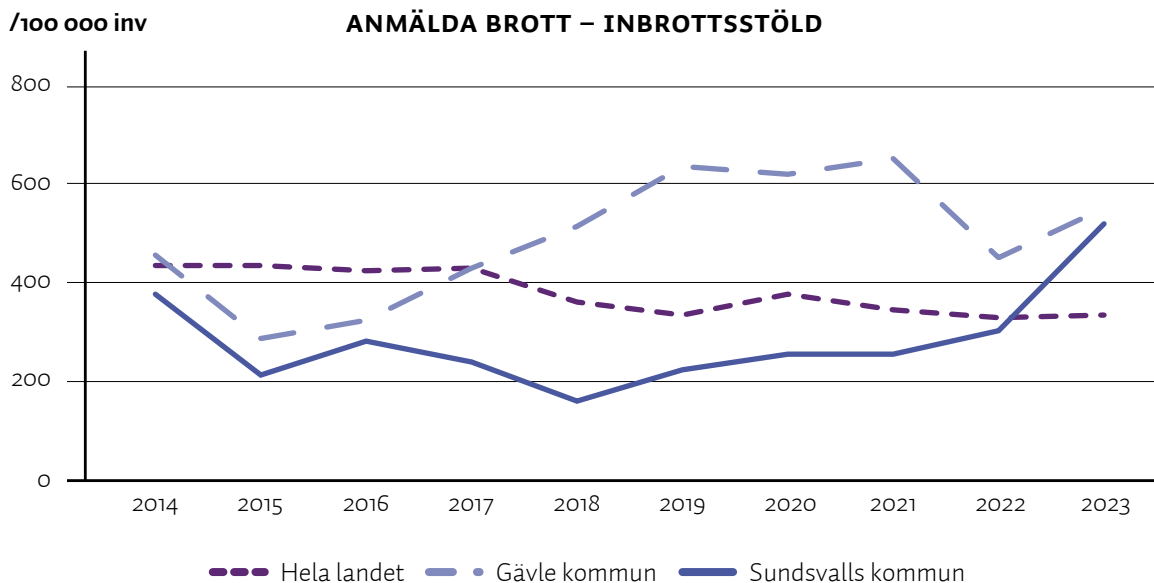
Med hjälp av statistik från Brås webbplats eller från polisen går det att ta fram diagram för olika brottstyper, och få en överblick över förändringen över tid eller skillnader mellan städer, kommuner eller polisregioner. Sist i det här kapitlet finns en lathund för att ta fram brottsstatistik från Brås webbplats, se sidan 47.

Sådana jämförelser bör göras mellan kommuner som liknar varandra. På webbplatsen för Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) finns kommungruppsindelningar som baseras på strukturella egenskaper, såsom befolkningsstorlek, pendlingsmönster och näringslivsstruktur, vilket gör det lättare att hitta kommuner som är jämförbara med den egna kommunen. Se www.skr.se.

I en kartläggning är det data på områdes- eller kommunnivå som tillför kunskap om brottslighetens omfattning, det vill säga inte fakta om enskilda individer.

I Brås statistikdatabas www.bra.se/statistik hittar du statistik över anmälda brott och nationella trygghetsundersökningen (NTU). Där kan du ta fram egna diagram och tabeller över brottslighet, utsatthet för brott och otrygghet fördelat nationellt, regionalt och per kommun.

Exempel på jämförelse mellan kommuner.

Jämförelse av utvecklingen av anmälda inbrott mellan Gävle och Sundsvall samt för hela riket.

För att jämföra kommunen med andra kommuner går det att göra en tabell som beskriver antalet anmälda brott över tid. Tänk på att ta fram antal brott per 100 000 invånare, för att kunna jämföra kommuner som är olika stora.

ANMÄLDA BROTT PER 100 000 INVÅNARE

INBROTTSSTÖLD	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Hela landet	437	434	425	430	362	335	378	346	328	335
Gävle kommun	456	288	326	428	515	639	621	650	451	552
Sundsvalls kommun	376	215	281	239	162	225	258	256	303	521

Jämförelser mellan olika brott

När brott jämförs i förhållande till varandra, är det bra att gruppera likartade brott i brottskategorier, till exempel stöld, rån och andra tillgreppsbrott eller alkohol- och narkotikabrott. Vid sådana jämförelser är det viktigt att tänka på att det finns skillnader i anmälningsbenägenhet mellan brottskategorierna. I den här tabellen finns exempel på hur olika brott förts samman till brottskategorier. En annan hjälp kan vara att använda Brås bok Klassificering av brott – anvisningar och regler.

EXEMPEL PÅ BROTTSKATEGORIER

BROTTSKATEGORI	BROTT
Brott mot liv och hälsa	Misshandel utomhus Misshandel inomhus Övriga brott mot liv och hälsa
Brott mot frihet och frid	Olaga hot Ofredande Hemfridsbrott, olaga intrång m.fl. Kvinnofridsbrott
Stöld, rån och andra tillgreppsbrott	Försök tillgrepp av motordrivet fordon Cykelstöld Inbrott i bostad Inbrott i källare/vind Inbrott i skola/stöld Stöld ur motordrivet fordon Stöld/snatteri i butik Stöld på kontor/inbrott Personrån Inbrott i kontor/stöld Övriga tillgreppsbrott
Bedrägeri och annan oredlighet	Bedrägeri
Skadegörelse	Skadegörelse motorfordon Skadegörelse mot stat, kommun, region Klotter Övrig skadegörelse

Tänk på att i kartläggningarna ta hänsyn till jämställdhets- och demokrati-perspektiven. Generellt är kvinnor mer otrygga än män, och vissa brottstyper drabbar kvinnor oftare än män. Sådana skillnader finns även mellan olika åldersgrupper.

I det växelverkande arbetet mellan kartläggning och orsaksanalys kan det undersökas om brottslighet och utsatthet skiljer sig mellan olika grupper av kommunens invånare. Kanske visar statistiken att pojkar i högre grad är utsatta av den aktuella problembilden än flickor, eller att vuxna personer begår mer av det specifika brottet än ungdomarna i området. På så sätt kan jämställdhetsperspektivet och åldersperspektivet generera en mer detaljerad lägesbild som kan ge en bättre förståelse av brottsligheten och utsattheten.

Identifiera mönster

Brott och upplevelser av otrygghet är inte slumpmässiga fenomen – vissa personer, platser och objekt är mer utsatta än andra. Brottslighet är inte heller jämnt fördelad över dygnet, över veckans dagar, mellan könen, mellan olika åldrar eller mellan brott som sker inom- respektive utomhus.

Brottslighet kan se olika ut mellan olika bostadsområden, beroende på om det är förort eller innerstad, glesbygd eller tätort. Skillnaderna kan bland annat bero på den byggda miljön, på upplåtelseformerna eller på antalet kommersiella inrättningar. Till exempel visar Brås nationella trygghetsundersökning att boende i lägenheter vanligen är mer otrygga än andra.

Det finns goda skäl att försöka identifiera de platser där många brott äger rum eller där otryggheten är hög. Om sådana platser identifieras ökar möjligheten till att vidta riktade åtgärder, vilket innebär att resurserna används på ett effektivt sätt. Inte minst hjälper det polisen att prioritera mellan olika delar av lokalpolisområdet. Sammanställningen ger ett övergripande underlag till planeringen av arbetet, utifrån exempelvis årstid, veckodag eller tid på dygnet.

Jämförelser mellan olika platser

Ett sätt att identifiera utsatta områden är att kartlägga hur den anmälda brottsligheten fördelar sig geografiskt.

Polisen har genom olika it-system tillgång till kartläggningsverktyg som visualiserar var anmälda brott är begångna. Många kommuner har också liknande verktyg för exempelvis socioekonomiska indikatorer. Med dessa verktyg går det att skapa kartbilder över områden där anmälda brott visas som en färgad markering.

Dessa verktyg tar inte bara fram en kartbild, utan också en Excelfil kopplad till kartan. Var noga med att sekretesspröva materialet och se till att de uppgifter som används inte gör det möjligt att identifiera personer.

STÖDFRÅGOR FÖR ATT IDENTIFIERA VARIATIONER OCH MÖNSTER:

- Är fenomenet mer omfattande än referensvärdet?
- Har det skett en ökning eller minskning över tid?
- Finns det säsongsvariationer?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa dagar?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa tider på dygnet?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa platser, så kallade *hot spots*?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa grupper?

Brottsstatistik visar anmäld brottslighet

Polisen har tillgång till statistik som visar att händelser ägt rum. Men det finns mörkertal – de brott som aldrig anmäls. Det är därför viktigt att kommunens förvaltningar, framförallt skola och socialtjänst, lyfter fram problematik som inte kommit till polisens kännedom. För att kartlägga brott som våld i nära relation kan en alternativ källa för information exempelvis vara Sveriges mottagningar och olika kvinnofridscentrum eller liknande, som arbetar med att bedriva behandlingsarbete mot våld i nära relationer och behandling av våldsutövare.

Brottsstatistiken avspeglar enbart den anmälda brottsligheten, inte den faktiska. Varje dag begås brott som aldrig kommer till rättsväsendets kännedom. Om den anmälda brottsligheten är liten i förhållande till den faktiska, blir det ett stort mörkertal. Det som avgör hur stor del av brottsligheten som anmäls är dels möjligheten att upptäcka brottet, dels viljan att anmäla brottet. Våld i nära relation är ett exempel på ett brott som har ett stort mörkertal i anmälningsstatistiken.

Statistik kan vara könsuppdelad. Att jämföra könen kan belysa variationer i exempelvis vilka brott som kvinnor och flickor utsätts mest för, eller som män och pojkar utsätts mest för. På samma sätt kan det påvisas om vissa brott utförs oftare av det ena könet jämfört med det andra. I vissa fall är det relevant att få ytterligare förståelse genom att titta på frågor om könsidentitet.

Ett tips är att kontakta någon statistiskt kunnig för att ta fram lokala undersökningar och tolka statistiken från dem.

Syftet med medarbetardialogerna är att fördjupa och nyansera kunskapen i den lokala lägesbilden och öka medarbetarnas delaktighet och möjlighet att påverka sitt arbete.

Brott som gäller fordon, stölder eller inbrott har ofta små mörkertal, eftersom mycket av den faktiska brottsligheten också anmäls. Det är vanligt vid sådana brott som måste polisanmälas för att ägaren ska få ut försäkringspengar för det som stulits. Brottstatistiken visar därför en ganska rättvisande bild över den typen av brott. De kallas ibland för offerbrott utan interaktion.

Vad det gäller misshandelsbrott antas att endast cirka en fjärdedel anmäls till polisen. Grova brott anmäls oftare än lindriga brott, brott mellan obekanta anmäls oftare än brott mellan bekanta, och brott som sker på allmän plats anmäls oftare än de som sker i hemmen. Statistiken över misshandelsbrott ger alltså en skev bild av verkligheten, och förändringar i brottstatistiken behöver inte nödvändigtvis spegla förändringar i den faktiska brottsligheten. För att få en mer rättvisande bild behöver statistiken över anmälda våldsbrott kompletteras med uppgifter från exempelvis trygghetsundersökningar eller brottsofferundersökningar. Ibland har även regionen statistik som kan göra bilden mer heltäckande. Misshandelsbrott kallas ibland för offerbrott med interaktion.

Narkotikabrott och trafikbrott upptäcks främst genom insatser av polis och tull. Statistik över sådan brottslighet är därför en dålig mätare av den faktiska brottsligheten. Förändringar från en tid till en annan har ofta sin grund i förändrade resursinsatser och ändrade prioriteringar hos polisen och tullen. Den här typen av brott kallas ofta spanings- och ingripandebrott. För att kartlägga exempelvis tillgången på narkotika är det bättre att använda uppgifter från självdeklarationsundersökningar, folkhälsoundersökningar eller drogvaneundersökningar.

Genomför medarbetardialoger

Statistiken behöver kompletteras med annan information, som förtydligar de lokala sammanhangen. Medarbetardialoger kan bredda lägesbilden, genom att fånga upp medarbetarnas erfarenheter och kunskap om brottslighet, utsatthet och trygghet. Medarbetardialoger är ett sätt att ta tillvara de anställdas kompetens och förmåga att utveckla och förbättra det

brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet. Läs mer om medarbetardialoger på sidorna 60–63.

Medarbetardialoger kan leda till ökad kunskap om läget, till utvecklingsmöjligheter, delaktighet och ansvar. Dessutom har medarbetardialogen en avgörande betydelse för att förankra arbetet med samverkansöverenskommelsen och medborgarlöftena.

Håll koll på sekretessreglerna

Det är viktigt att polis och kommun är helt införstådda med sina sekretessregler. Samverkansgruppens medlemmar företräder sin organisation, och en handling som lämnas till en representant för en annan organisation blir allmän handling vid överlämnandet.

I strategisk samverkan bör sekretess normalt inte vara ett problem, men i en operativ samverkan är sekretessreglerna viktiga att beakta. I de inledande samverkansfaserna, där syftet är att träffas för att utbyta information med varandra och diskutera vad var och en har möjlighet att bidra med, finns ofta inga sekretessproblem. Även vid kartläggningen och framtagandet av en gemensam lägesbild är sekretessproblemen små. Sekretessfrågorna blir ofta aktuella när parterna ska börja diskutera och genomföra åtgärder. Om planerade åtgärder riktas mot exempelvis ett fåtal ungdomar uppstår sekretessproblem, eftersom enskilda personer då pekas ut.

Gemensamt för alla sekretessbestämmelser är att de innehåller en beskrivning av vilka uppgifter som regeln är tänkt att skydda. Ofta är det uppgifter om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. Det finns också bestämmelser som skyddar känsliga uppgifter i myndigheters utredningar, eller andra allmänna samhällsintressen.

Läs mer

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021). *Kartläggning och lägesbild i lokalt brottförebyggande arbete*. Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Brottsförebyggande rådet, Brå och Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper – våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål*. Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se och Jämställdhetsmyndighetens webbplats www.jamstalldhetsmyndigheten.se.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Konsten att läsa statistik om brottslighet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Upprepad utsatthet*. Vissa drabbas oftare än andra. Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Brottsförebyggande polisarbete i ”hot spots”*. Rapport 2014:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Klassificering av brott. Anvisningar och regler*. Version 12.1 Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Länsstyrelserna (2024), *Stöd för framtagande av lägesbild – Utgångspunkt kommuner med små resurser*. Kontakta din länsstyrelse för information.

Länsstyrelserna (2024), *Mall för framtagande av lägesbild – Utgångspunkt kommuner med små resurser*. Kontakta din länsstyrelse för information.

Polismyndigheten (2016). *Kunskapsbaserat arbete med medborgarlöften i samverkan. Metodstöd*. Skriften laddas ned från polisens webbplats, www.polisen.se.

LATHUND FÖR ATT TA FRAM STATISTIK I STATISTIKDATABASEN ÖVER ANMÄLDA BROTT (SOL)

- Gå till Brås webbplats och statistik över anmälda brott: <http://bra.se/sol>
- Välj:
 - » **Gör din egen tabell**Här kan du välja de brott, områden och perioder som du är intresserad av.
- Välj:
 - » **Årsvis - Kommun och storstädernas stadsområden 1996- alternativt: Årsvis – Land och region alternativt: Månads- och kvartalsvis Kommuner och storstädernas stadsområden 1996**För dig som letar statistik utifrån brottstyper och vill få reda på antal anmälda brott i kommuner eller i stadsområdena i Göteborg, Malmö och Stockholm under ett visst år eller en viss period av år. Till exempel: Hur många bostadsinbrott anmäldes i Malmö kommun under år 2014?
- **Steg 1: Välj brott**
Exempelvis: Misshandel inkl. grov (5, 6 §)
- **Steg 2: Välj brott och klicka ”lägg till mina val”**
Exempelvis: Misshandel inkl. grov (5, 6 §) totalt
- **Steg 3: Välj enhet (ett eller båda)**
Bocka i *Antal brott* och/eller *Antal brott per 100 000 invånare*
- Klicka på fliken **område**
- **Välj område och klicka ”Lägg till mina val”**
Exempelvis: Göteborgs kommun (*Lägg till mina val*), Malmö kommun (*Lägg till mina val*), Stockholms kommun (*Lägg till mina val*)
- Klicka på fliken **period**
- **Välj år och klicka ”Lägg till mina val”**
Exempelvis: 2014–2023.
Markera ett år, exempelvis 2023, håll in Shift och markera ett annat år, exempelvis 2014 för att välja flera rader i följd (dvs alla år från 2023 till 2014).
För olika år som inte ligger i följd, exempelvis 2020 och 2018 kan Ctrl-knappen hållas in för att markera åren. År kan också väljas var för sig genom att markera exempelvis 2022 och **Lägg till mina val** och därefter välja ett annat år, exempelvis 2020 och **Lägg till mina val**.
- Klicka på **mina val**
- Därefter kommer en sammanfattning av alla val om *Brott, Område och Period* som gjorts upp.
- Klicka på **Visa resultat »**
- För att därefter hantera statistiken, göra beräkningar eller diagram är det smidigaste att: **Öppna som Excelfil** och fortsätta arbetet därifrån.

STEG 3.

Gemensamma förberedelser

I DET TREDJE STEGET SAMMANFOGAS kommunens och polisens respektive lägesbilder. Styrgruppen ska prioritera fokusområden för samverkan. Kommunpolisen och den kommunala samordnaren ser till att en orsaksanalys tas fram.

Målet med steg 3 är att ta fram en samverkansöverenskommelse som baseras på en gemensam lägesbild och orsaksanalys. Samverkansöverenskommelsen undertecknas av chefen för lokalpolisområdet och kommunstyrelsens ordförande.

STEG 3 ÄR KLART NÄR FÖLJANDE ÄR GENOMFÖRT:

- två lägesbilder har förts ihop till en gemensam
- prioritering mellan problemen har gjorts
- kunskapen om problemen har fördjupats med medborgardialoger
- orsaksanalyser för varje prioriterat problem har färdigställts
- samverkansöverenskommelsen har undertecknats av chefen för lokalpolisområdet och kommunstyrelsens ordförande.

Lägg samman lägesbilderna

I de egna förberedelserna tog kommunen och polisen var för sig fram uppgifter om lokala problem och behov. Kommunens och polisens lägesbilder kan med fördel läggas samman och kompletteras till en gemensam. Vinsten med att sammanföra två kunskapsunderlag är att det ger en mer heltäckande bild av lokala förhållanden och att fler bakomliggande orsaker kan identifieras i orsaksanalysen.

Var noga med att båda parter lägesbilder är likvärdiga och väger lika tungt i den gemensamma lägesbilden. Lokala lägesbilder kan förtydliga att det lokala brottsförebyggande arbetet berör även andra aktörer, exempelvis fastighetsägare, centrumutvecklare, föreningsliv, trossamfund eller frivården.

Förslagsvis kan arbetet inledas med att parterna diskuterar vilkafrågor som bör vara med i det fortsatta arbetet. Målet är att frågorna grupperas till möjliga samverkansområden.

Prioritera mellan problemen

När kartläggningarna förts samman måste kommunledningen och polisledningen välja ut de fokusområden som ska prioriteras för samverkan i det lokala brottsförebyggande arbetet. Prioriteringen innebär att det lokala brottsförebyggande arbetet avgränsas till förhållanden som det finns möjlighet att påverka och resursätta.

Prioriteringarna utgår ofta från

- vilka brottskategorier som är vanligast, ökar eller avviker i omfång jämfört med andra områden
- vilka platser eller delar av kommunen, stadsdelen, bostadsområdet eller en viss plats som är mest utsatta för brott eller upplevs som mest otrygga
- vilka personer som är mest utsatta, eller begår flest brott
- vilka brott som lokalt syns och märks mest – så kallade signalbrott

Indikatorerna i polisens metodstöd Organiserad brottslighet i lokalsamhället kan vara en hjälp när kommun och polis fördjupar den gemensamma lägesbilden. Metodstödet finns på polisens intranät.

Vid prioriteringen mellan brott, tänk på att inte bara se till de brottskategorier som är vanligast. Man kan exempelvis överväga att i stället prioritera de brott som ökar mest, eller de brott som blir de mest kostsamma eller innebär störst brottskada, det vill säga får störst konsekvenser om de inte åtgärdas.

- vilka brott som påverkar många människor
- vilka konsekvenser brott får, vilka skador de orsakar, direkt eller indirekt.

Någon av dessa utgångspunkter är att föredra, men prioriteringar behöver också ta hänsyn till verksamheten. Prioriteringen påverkas därför också av om verksamheten har

- resurser att arbeta mot problemet
- möjlighet att påverka problemet
- höga kostnader i samband med problemet.

I den här tabellen har problemen ställts mot varandra. Genom att ställa brottstyper eller geografiskt avgränsade områden mot varandra skapas ett diskussionsunderlag för den prioritering, och bortprioritering, som ska göras. Matrisen ger ett bra underlag för att förklara de val som gjorts.

		BROTT A	BROTT B	BROTT C	BROTT D	BROTT E
1	Vanligt förekommande		x			
2	Ökat mest i området över tid	x				
3	Avviker negativt i omfång jämfört med andra kommuner, län, riket		x	x		
4	Utsatt plats		x		x	
5	Samverkansparterna kan påverka problematiken		x		x	
6	Kostar mycket			x		
7	Påverkar många människor		x			x
8	Påverkar utsatta grupper			x		
9	Hotar demokratin, rättssäkerheten och mänskliga fri- och rättigheter				x	

Sammanställningen visar att brott B, till skillnad från de andra brottstyperna, är vanligt och mer förekommande i den aktuella kommunen i jämförelse med andra kommuner. Brottet kan avgränsas till två geografiska platser och det kan sannolikt påverkas av samverkande parter. Brottet är inte särskilt kostsamt för samhället i stort.

STÖDFRÅGOR VID UPPFÖLJNINGEN AV PRIORITERINGARNA:

- Vilka problem eller brott har prioriterats och står i fokus för det fortsatta arbetet?
- Varför har de prioriterats (mest omfattande, en negativ trend, högt jämfört med andra kommuner, kostsamt, störst konsekvenser, störst möjlighet att påverka, och så vidare)?
- Hur har avgränsningen skett (särskild brottskategori, delfenomen, utsatt grupp, utsatt plats)?
- Vilka kunskapskällor har använts?

Gör en orsaksanalys

Brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete handlar om att påverka orsakerna till ett problem för att minska eller ta bort det. Att göra en orsaksanalys är att utforska vilka tänkbara faktorer som kan förklara att brott sker vid en viss tid och en viss plats. Det kan också handla om att utforska orsaker till varför vissa grupper är mer brottsaktiva eller utsatta för brott än andra. För att minska eller ta bort problem utformas sedan ett riktat förebyggande arbete som påverkar just dessa orsaker.

För att göra orsaksanalyser kan kommunpolisen och den kommunala samordnaren behöva ta hjälp från experter. Ofta finns den kompetensen hos personal inom polisen eller kommunen, såsom exempelvis controller eller underrättelsepersonal.

Använd etablerade perspektiv på orsakerna till brott, exempelvis sambandet mellan våld och alkohol eller mellan stöldbrott och uppfattad tillgänglighet.

Använd Brottstriangeln för att säkerställa att analyser omfattar alla tre förutsättningarna för att brott ska kunna uppstå: en motiverad gärningsperson, ett lämpligt offer eller objekt, och avsaknad av formell och informell kontroll.

Tänk i händelsekedjor

Ett sätt att strukturera analysen är att tänka i händelsekedjor. Genom att kartlägga händelsekedjan går det att identifiera flera orsaker och skapa samordning mellan åtgärderna. I bästa fall kan händelsekedjan brytas långt innan ett allvarligt brott äger rum.

Ett exempel kan vara ungdomsmisshandel en fredagskväll. Alkohol är då en bidragande faktor av betydelse som leder till många våldsbrott, men det krävs också någon form av utlösande faktor, till exempel att flera personer är samlade på en begränsad yta och att någon person har dåligt ölsinne. En händelsekedja bakom våldsbrottslighet kan bestå av flera situationer som är möjliga att förebygga. För det första kan tillgången och konsumtionen av alkohol begränsas, genom exempelvis metoder som Ansvarsfull alkoholserving (AAS)³, Kronobergsmodellen⁴ eller andra insatser mot langning. Dessutom kan den fysiska miljön förändras, så att risken för trängsel minskar. Slutligen kan en ökad närvaro av vuxna, i det här fallet kapabla väktare, vara en effektiv förebyggande åtgärd.

3 Ansvarsfull alkoholserving (AAS) är en metod för att förbättra restaurangers och krogars servering av alkohol. Metoden är utvärderad av organisationen Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem (STAD): www.stad.org.

4 Kronobergsmodellen är en arbetsmetod för att minska alkoholen bland ungdomar, och på så sätt minska våldsbrotten. Det systematiska arbetssättet innebär att det ska bli svårare och mindre lockande för ungdomar att dricka alkohol ute på stan, dels genom ingripanden mot ungdomarna, dels genom ingripanden mot langare. En utvärdering av metoden går att ladda ner från Brås webbplats, www.bra.se.

Utgå från situationen, brottsoffret eller gärningspersonen

För att identifiera de bakomliggande orsakerna till brott finns det olika perspektiv att utgå från:

- situationellt perspektiv
- brottsofferperspektiv
- gärningspersonsperspektiv.

Att använda ett situationellt perspektiv innebär att en kartläggning görs av orsaker i situationen som kan bidra till att brott begås. Brotts sker inte jämnt fördelat över ett område, utan brottsligheten är vanligare på vissa platser.

Att brott oftare sker vid vissa platser kan bero på hur människor rör sig eller använder platsen, det kan också bero på husens skalskydd, buskage som skymmer insyn eller butikers hantering av pengar. Om platser har riktigt hög brottsbelastning talas det ibland om hot spots.

Brottsofferperspektivet handlar om att förklara varför vissa individer, grupper – eller objekt – upprepat utsätts för brott. Människor löper exempelvis olika risk att drabbas av brott, beroende på hur deras livsstil ser ut eller på att de har vissa egenskaper som motiverar gärningspersonen till att begå brott. Det kan exempelvis vara kön, könsidentitet, ålder, etnicitet eller funktionsnedsättning.

Tänk på att män eller pojkar oftare ses som gärningspersoner medan kvinnor eller flickor oftare ses som brottsoffer, även om det kan vara tvärtom. Tänk även på att samma person både kan begå brott och bli utsatt för brott.

Brottsutsattheten kan också bero på om ett objekt är värdefullt, och om det är lätt- eller svåråtkomligt, det vill säga om det är lätt eller svårt att stjäla, sälja eller angripa.

Gärningspersonspektivet innebär att försöka hitta skälen till att personer begår brott. När det perspektivet används är det viktigt att skilja mellan livsstilskriminella och unga lagöverträdare. Livsstilskriminella kallas personer som frekvent och under en lång tid begår många brott. Med unga lagöverträdare menas personer under 18 år som begått brott.

Riskfaktorer

När det gäller lagöverträdare är det särskilt viktigt att komma ihåg att brottslighet inte är ett beteende som skiljer sig från andra typer av anpassningsproblem, utan att det vanligtvis är ett av flera uttryck för en livsföring kantad av sociala och personliga svårigheter.

Orsaksanalysen ska bygga på den kunskap som finns om de riskfaktorer som kan bidra till att barn och unga utvecklar ett normbrytande beteende; bland annat kriminalitet räknas som ett sådant beteende. Det finns flera riskfaktorer. Dessa är framför allt relaterade till individen (exempelvis temperament eller aggressivitet), familjen (exempelvis våld i hemmet eller kriminalitet hos föräldrarna), skolan (exempelvis bristfällig skolmiljö eller bristfällig anknytning till skolan) och närsamhället (exempelvis umgänge med kamrater med normbrytande beteende eller låg social kontroll). Om det finns flera sådana indikatorer på en negativ social anpassning hos ett barn eller en ungdom, är risken för ett normbrytande beteende stor även om beteendet inte är predestinerat.

Risktrappan

Risktrappan synliggör polisens brottsbekämpande och brottsförebyggande system för barn och unga. Trappan är polisens sätt att gruppera barn efter nivåer av risk kopplade till kriminalitet och utsatthet. Uppdelningen utgår från ett barns beteende och sociala sammanhang, som är sådant som polisen kan uppmärksamma.

Syftet med att definiera vilken risknivå ett enskilt barn eller en grupp av barn befinner sig på är att skapa samsyn kring vilka grupper av barn och vilken allvarlighetsgrad som hanteras i en viss situation. Det kan till exempel vara i samverkan mellan polis och socialtjänst. Lämpliga åtgärder och insatser görs i förhållande till barnets nivå, det vill säga utifrån barnets behov.

Nivåerna

Livsstil – Brottslighet är en etablerad del av barnets liv och identifikation. Barnet anträffas bland andra som också begår brott och finns i kriminella miljöer. Hög risk för liv och hälsa.

Involverad – Barnet ägnar sig åt grövre och återkommande brott med våld och narkotika och har umgänge med kriminella.

Debut – Barnet har begått ett första ringa brott, har använt narkotika, eller utnyttjas av andra.

Tidiga tecken – Barnet visar att något inte står rätt till, och finns i en miljö som kan vara skadlig.

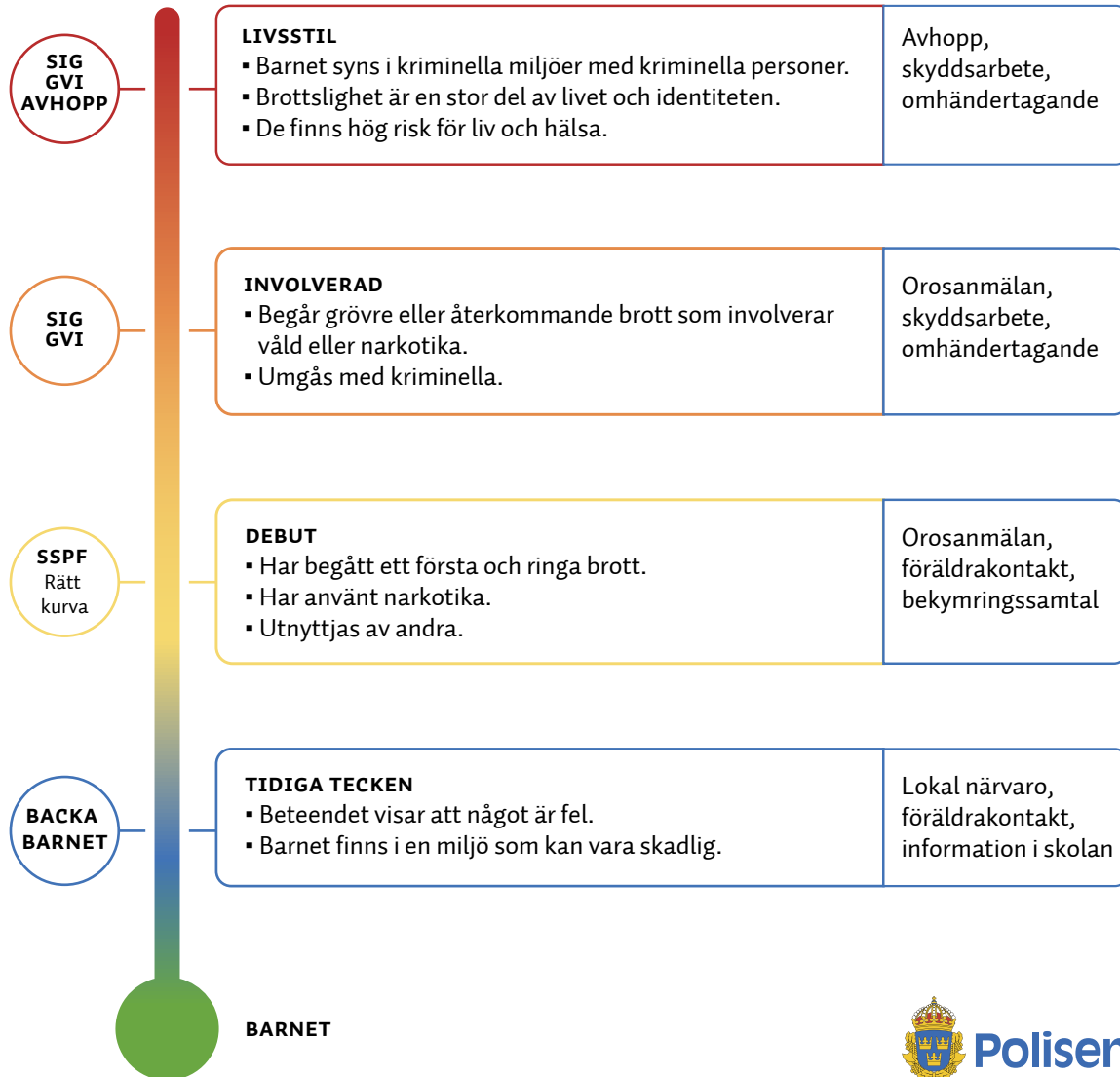
Exempel på koppling mellan risknivå och val av samverkansform

Former för samverkan och benämningar på samverkansformer varierar i Sverige. I figuren ges exempel på förekommande samverkansformer och hur de matchar barnets risknivå.

SAMVERKANS- MODELLER

NIVÅER

LOKALA POLISIÄRA INSATSER

Strategiska brott

En faktor som påverkar risken för att bli livsstilskriminell är om man börjat med brott tidigt i livet. En annan indikator är om man begått så kallade strategiska brott, det vill säga de brott i ungdomars debutlagföring som visat sig leda till en fortsatt brottslighet. I Brås rapport från 2021 visade det sig att de mest strategiska brotten bland pojkar var rån, grov stöld och våld eller hot mot tjänsteman. Bland flickor var våld eller hot mot tjänsteman och narkotikabrott de mest strategiska på 2010-talet.

Det har visat sig att vilka brott som är strategiska kan och har ändrats med tiden. Brå bedömer också att strategiska brott över tid visar ett succesivt minskat förklaringsvärde – att de strategiska brotten har blivit mindre strategiska. Det verkar som att dagens unga högaktiva lagöverträdare i större utsträckning är generalister, i den meningen att det är större spridning i vilket brott som utgör huvudbrott i deras debutlagföring. Samtidigt står det klart att risken för en högaktiv brottslighet ökar med en tidig brottsdebut, och med en mer avancerad brottslighet än bland jämnåriga lagöverträdare.

STÖDFRÅGOR TILL ORSAKSANALYSEN:

- Varför uppstår problemet?
- Vad i situationen kan förklara att problemen uppstår just på den platsen (brist på social kontroll, trångt, mörkt, avsides, krogtätt, svårt att överblicka, stor in- eller utflyttning)?
- Vilka egenskaper hos de brottsutsatta (till exempel affären, cykeln eller brottsoffret) kan förklara varför just de blir utsatta (olåst, lättflyttad, vårdslös, onykter)?
- Vilka egenskaper hos gärningspersonen kan förklara varför just den personen begår brott (onykter, aggressiv, låg impuls kontroll, oförmåga, okunskap och så vidare)?

Visualisera orsakerna

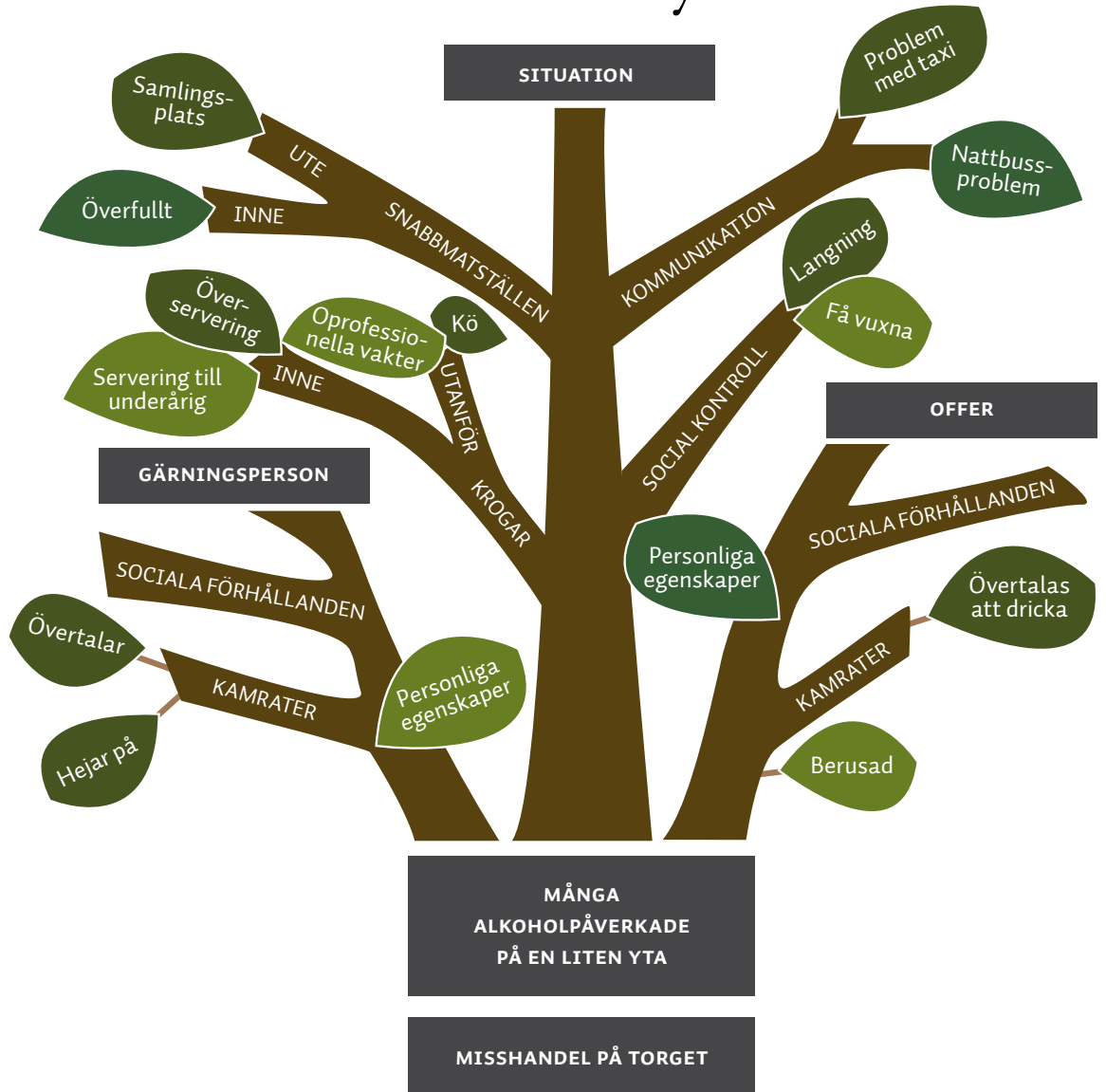
Ett sätt att visualisera bakomliggande orsaker till ett problem är att rita ett träd. Från stammen ritas ett antal grenar där tänkbara huvudorsaker till problemet skrivs in. I det här exemplet om våld utomhus finns tre huvudspår för att identifiera situation, brottsoffer och gärningsperson. På mindre grenar skrivs nyckelord, som till exempel langning, överservering, personer som samlas på samma ställe eller alltför få bussavgångar. Använd gärna post-it-lappar för att skriva in de olika orsakerna. Lapparna kan flyttas runt och grupperas vid en diskussion.

Pröva om orsakerna stämmer

Ett problem kan bero på flera olika orsaker som samverkar med varandra. Det betyder att det kan behöva ställas flera frågor och ställas upp flera hypoteser om samma problem. I den här tabellen finns ett exempel på hur det går att tänka för att pröva sina hypoteser om orsakerna.

PROBLEM	HYPOTES OM ORSAK	TEST
Varför anmäls många misshandelsbrott på, vid och i närheten av vissa krogar?	Orsaken till misshandelsbrotten kan vara att krogarna missköter sin alkoholservering.	Genomföra tillsyn av krogarna för att undersöka om de missköter alkoholserveringen. Om det sker en överservering kan förklaringen stämma. Har krogarna ansvarsfull alkoholservering kan hypotesen vara felaktig.
Varför anmäls misshandelsbrott utanför fritidsgården de kvällar som det anordnas ungdomsdiskotek?	Ungdomarna har tillgång till alkohol.	Kontrollera om det finns information om langning av alkohol i närområdet. Om det finns, kan det vara en bidragande orsak. Finns det inga sådana uppgifter kan hypotesen vara felaktig.
Varför uppstår problem i bostadsområdet?	Det finns potentiella gärningspersoner knutna till adresser i området.	Kontrollera om det finns information om gärningspersoner som är knutna till adresser i området. Om så är fallet kan hypotesen vara korrekt. Om inte kan hypotesen vara felaktig.

Orsaksanalys

Att få med människor med olika bakgrund, och att de får en möjlighet att förmedla sina behov och erfarenheter, ger många perspektiv och en bred kunskap att arbeta vidare med. Inkludera därför en bred representation av medborgare och medarbetare i dialogerna. Använd den nya kunskapen och befintliga forum i den mån det är möjligt.

Fördjupa kunskapen om lokala problem genom medborgardialoger

Orsaksanalysen förutsätter mer kunskap – om var, när och hur ofta – än vad det går att få ur enbart statistik. För att få förståelse för varför ett problem uppstår kan det vara nödvändigt att fördjupa kunskapen, till exempel genom medborgardialoger. Sådana dialoger är också ett sätt för dem som verkar och bor i området att påverka eller bli delaktiga i kommunens och polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete.

Medborgardialoger kan genomföras på många olika sätt beroende på syftet med dem. Är de exempelvis tänkta som ett komplement till kartläggningen av lägesbilden, eller ska de fördjupa kunskapen vid orsaksanalysen? Exempel på medborgardialoger är trygghetsvandringar, intervjuer, fokusgrupper, rådslag och liknande. Dessa dialogforum kan kompletteras med enkätundersökningar så som trygghets-, drogvane-, skol-, eller boendeundersökningar. Om det går att kombinera olika former av dialoger och enkätundersökningar breddas kunskapsunderlaget ytterligare, samt att fler ges möjlighet att vara delaktiga och kunna påverka.

MEDBORGARDIALOGERNAS SYFTE OCH MÅL ÄR ATT

- ge en fördjupad bild av medborgarnas upplevelse av trygghet i sin närmiljö
- stärka relationen mellan medborgare, polis och kommun
- öka medborgarnas förtroende för polisen och kommunen
- leda till att medborgarna i större omfattning engageras och involveras i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet
- stärka den lokala lägesbilden
- ge en förbättrad förståelse för medborgarnas behov.

Väl genomförda medborgardialoger kräver noggranna förberedelser, för att kunna ge medborgarna insyn och möjlighet att påverka arbetet. För att de som inte brukar komma till tals ska ha större möjlighet att göra sina röster hörda, är det viktigt att identifiera vilka hinder för deltagande som finns och vilka former av dialog som kan få fler medborgare att delta. Man kan till exempel samarbeta med ideella föreningar eller andra organisationer med befintliga nätverk. Andra forum kan vara tillgängliga och attraktiva mötesplatser där medborgare redan vistas i sin vardag.

Sammanställ resultaten

Resultatet från medborgardialogerna kan sammanställas på flera sätt, beroende på vad man vill få ut av dialogen. De kan spelas in på band som sedan skrivs ut, för att analyseras utifrån värdebärande ord, vanliga kommentarer, åsikter som speglar förutbestämda områden och så vidare. Ett annat sätt är att föra anteckningar. Det går även att jobba med kartor, fotografera eller på andra sätt dokumentera det som har framkommit. Valet av teknik och genomförande avgörs av syftet – vad man vill ha ut av samtalet eller diskussionen. Det viktiga är att det finns ett underlag att återkomma till i det fortsatta arbetet (orsaksanalysen, val av åtgärder eller uppföljning).

Arbetet med medborgardialoger kan ta mycket tid, och berörda parter bör vara uthålliga. Det är centralt utifrån ett förtroendeperspektiv att kommunicera tillbaka till medborgarna vad som kommit fram i dialogerna och hur det kommer att omhändertas.

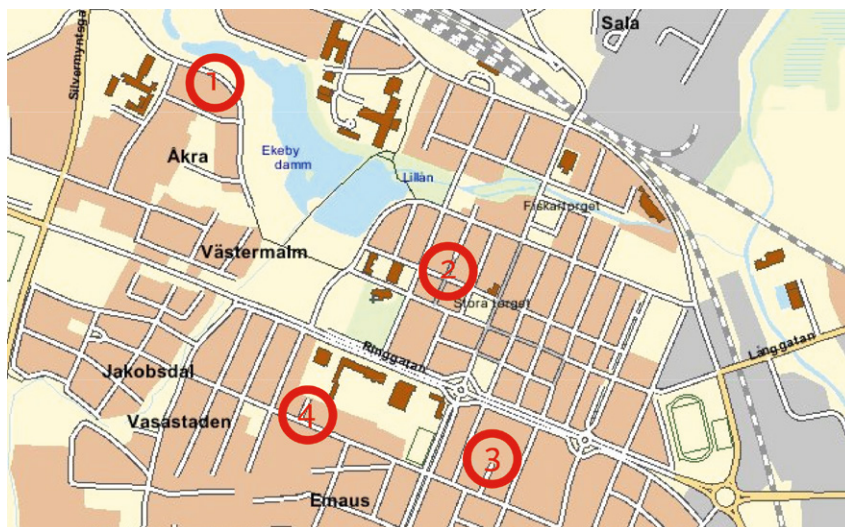
Olika exempel på medborgardialoger

I den här tabellen finns några exempel på olika sätt att föra medborgardialog.

	INFORMATION	UTFÖRANDE	FÖRDEL	NACKDEL
Enkät	Ger information om lokala förhållanden eller problem i exempelvis ett bostadsområde.	Ett formulär skickas ut, och besvaras skriftligt.	Låg kostnad per svarande. Många svarande. Frågorna är likadant ställda till alla. Tid för den som svarar att tänka igenom sina svar.	När inte det djup som behövs i en orsaksanalys. Kan vara svår att fylla i. Kan resultera i för få svarande. Kan behöva översättas till flera språk.
Intervju	Detaljerad information om lokala problem eller sammanhang. Komplicerade och känsliga frågor.	Samtal utifrån frågor som är konstruerade på förhand.	Mindre bortfall, och bättre kontroll över skälen till bortfall. Möjlighet till följdfrågor.	Ett förhållandevis kostsamt sätt att samla in information.
Fokusgrupper	Ger fördjupad kunskap om en specifik fråga.	En intervjuform med en liten grupp människor som satts samman utifrån till exempel bostadsort, ämne, ålder eller kön.	Resultaten går snabbt att sammanställa och redovisa.	Begränsas till ett fåtal deltagare. Beroende av en intervjuguide.
Rådslag	Skapar i första hand delaktighet; medborgarna bjuds in att dela med sig av sina åsikter och tankar.	Ett större möte för flera personer kring allmänt hållna frågeställningar.	Öppet för alla som vill delta. Passar för allmänna frågeställningar.	Diskussionerna blir riktade, beroende på vem eller vilka som arrangerar rådslaget. Ibland kan det behövas tolkar.
Observationer	Kan användas för att studera olika förhållanden.	Information inhämtas genom iakttagande. De observerade kan veta om att de studeras, men det kan också göras utan deras kännedom.	Kan ge information om orsaker till problem som annars är svåra att analysera. Förhållandevis billigt sätt att få information.	Informationen är begränsad till det man ser, eftersom egna tolkningar ska undvikas.

Trygghetsvandring – en typ av medborgardialog

Trygghetsvandringar görs i det område eller längs den väg som behöver undersökas. De kan göras med en särskild grupp – till exempel barn och ungdomar, för att undersöka deras väg till och från skolan. Eller med de boende i ett visst område, för att undersöka den fysiska miljön där: buskar, träd, parkvägar, belysning med mera. Vandringarna kan också göras i blandade grupper, exempelvis tillsammans med fastighets- eller markägare, beroende på syftet med vandringen.

NR	ANMÄRKNING	PROBLEMÄGARE	ÅTGÄRDAT
1	Trasig belysning på Åvägen nr 37	Kommunen	2024-04-30
2	Uppbrutna källardörrar Storgatan 85–89	Fastighets- bolaget	2024-05-15
3	Fem skrotbilar, vändplanen vid Bygatan 3	Kommunen	2024-03-30
4	Brandfarliga källargångar Bivägen 4–6	Fastighets- bolaget	2024-03-25

Att dokumentera en trygghetsvandring behöver inte vara krångligt. Använd en karta över det område där vandringen ska göras. Gör markeringar på kartan (nummer 1, 2, 3 och så vidare) och beskriv anledningen till markeringen. På så sätt får man dels information, dels material för en uppföljning. Anteckningarna blir automatiskt en checklista på vad som behöver åtgärdas. Se kartan här i avsnittet för exempel. Har anteckningarna dokumenterats digitalt kan de lätt överföras till GIS eller motsvarande kartsystem.

En trygghetsvandring är en enkel undersökning att genomföra och dokumentera, för att sedan kunna åtgärda problemen. Efter genomförd trygghetsvandring tas kontakt med dem som kan åtgärda de upptäckta problemen. Be om återkoppling när problemet är åtgärdat.

Teckna samverkansöverenskommelse

Samverkansöverenskommelsen mellan kommun och polis beskriver vad parterna valt att samverka om. Dokumentet ska bidra till att ge ett helhetsperspektiv och skapa samsyn i arbetet.

Vad ska stå i överenskommelsen?

Samverkansöverenskommelsen ska ha ett innehåll som har bäring på att möta problematik som identifierats och där åtgärder behöver vidareutvecklas. Samverkansöverenskommelsen ska utgå ifrån lägesbilden och de åtgärder som arbetats fram i den lokala brottsförebyggande samverkan.

SAMVERKANSÖVERENSKOMMELSEN SKA BESKRIVA

- vilka problem som är i fokus för samverkan
- troliga bakomliggande orsaker till problemen
- avgränsade och mätbara mål för arbetet
- hur arbetet ska dokumenteras
- hur uppföljningen ska genomföras
- vilken period som överenskommelsen avser.

Samverkansöverenskommelsen ska kompletteras med andra dokument, exempelvis gemensam lägesbild, åtgärds-, tids-, kommunikations- och uppföljningsplaner samt medborgarlöften.

Före undertecknandet bör ledningen för respektive organisation ta ställning till hur länge överenskommelsen ska gälla. Det bör också vara klart hur parterna ska agera om endera parten brister i att uppfylla sin del av överenskommelsen.

Samverkansöverenskommelsen ska endast beröra det som parterna har kommit överens om att samverka kring. Därutöver kommer brottsförebyggande insatser att pågå vid sidan av överenskommelsen.

Vem undertecknar samverkansöverenskommelsen?

Chefen för lokalpolisområdet och kommunstyrelsens ordförande beslutar om samverkan och skriver på överenskommelsen.

Att ledningen för respektive organisation undertecknar samverkansöverenskommelsen har ett starkt symbolvärde och är en signal om att det brottsförebyggande arbetet prioriteras. Det är av största vikt att respektive organisations resurssäkrar arbetet såväl neråt som uppåt i organisationen, hos förvaltningschefer och områdesledning. Att ledningen skriver under innebär att de också tar ansvar för att verkställa åtagandena i överenskommelsen.

Var noggrann med att kontrollera att alla som berörs av samverkansöverenskommelsen vet vad den innebär och vad de förväntas göra.

Läs mer

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling. En kunskapsinventering*. Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021). *Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Brottsförebyggande rådet, Boverket samt Tryggare och mänskligare Göteborg (2010). *Trygghetsvandring. Tankar på vägen*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Clark, R. V. och Eck, J. (2006). *Bli en problemlösande brottsanalytiker i 55 steg*. Stockholm: Polishögskolan.

Cohen, E. och Felson, M (1979). *Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach*. *American Sociological Review*, Vol. 44, No. 4 (Aug., 1979), sid. 588–608.

Polismyndigheten (2016). *Kunskapsbaserat arbete med medborgarlöften i samverkan. Metodstöd*. Skriften laddas ned från polisens webbplats, www.polisen.se.

Webbplatsen Dialogguiden som drivs av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). *Dialogguiden* är framtagen som ett praktiskt stöd för förtroendevalda och tjänstemän som ska planera och genomföra medborgardialoger.

STEG 4. Genomförande

I DET FJÄRDE STEGET FÅR chefen för lokalpolisområdet, kommunens förvaltningschefer och kommunstyrelsens ordförande mer aktiva roller i prioriteringar och beslut. Det är flera beslut som behöver fattas och förankras i organisationen, utifrån de underlag som kommunpolis och kommunal samordnare tagit fram om utformningen av det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet.

Målet med steg 4 är att komplettera samverkansöverenskommelsen med åtgärdsplaner och eventuella medborgarlöften som ytterligare konkretiserar det brottsförebyggande arbetet.

STEG 4 ÄR KLART NÄR FÖLJANDE ÄR GENOMFÖRT:

- mål för arbetet har formulerats
- medarbetardialoger är genomförda
- brottsförebyggande åtgärder som påverkar orsakerna till problemen har valts
- åtgärdsplaner är upprättade och antagna av styrgruppen
- medborgarlöften har tagits fram, undertecknats och kommunicerats inom polisen och kommunen och till medborgarna
- uppföljning är inplanerad
- planerade åtgärder har genomförts och dokumenterats.

Formulera mål

I samverkan är det nödvändigt att formulera gemensamma mål som gäller för alla. Väl formulerade mål underlättar styrningen, ger vägledning för genomförandet och är en nödvändig grund för uppföljning. Det är en fördel om mellanchefer och medarbetare är med och formulerar målen, eftersom det underlättar parternas samsyn i arbetet.

En målformulering ska vara konkret och bygga på den kartläggning och orsaksanalys som parterna tagit fram. Målen ska formuleras så att de vägleder genomförandet och gör tydligt vad som ska uppnås med samverkan på både kort och lång sikt. Särskilt viktigt är det för mer omfattande problem, exempelvis den dolda eller den organiserade brottsligheten, där man inte ser snabba effekter.

Olika sorters mål

Det behövs både övergripande mål för samverkansarbetet och kortare operativa delmål som är kopplade till åtgärder. De övergripande målen för samverkan bör uttrycka vad arbetet ska leda till på sikt och stödja ett långsiktigt arbete. De övergripande målen, och ofta också delmålen, är så kallade effektmål, det vill säga mål som uttrycker en önskan om hur arbetet ska påverka de lokala problemen. Det operativa arbetet kan också kopplas till processmål och produktionsmål. Ett processmål kan till exempel vara att arbetsmetoden ska genomföras efter en manual eller att samverkansprocessen ska löpa enligt handlingsplanen. Produktionsmål kan exempelvis vara hur många gånger en åtgärd ska genomföras, hur många deltagare som ska komma, hur många som ska nås av åtgärden och så vidare.

Konkreta och tydliga effektmål stödjer implementeringen av åtgärder. Sådana mål ska vara specifika, mätbara, accepterade, realistiska och tidsatta (SMART). Ju fler av modellens parametrar som täcks in, desto lättare blir det att följa upp resultatet av arbetet.

Att använda SMART när målen formuleras hjälper er exempelvis att komma överens om följande frågor:

- Vad ska åtgärden specifikt ge för resultat? (Använd gärna begrepp som anger en rörelse, till exempel att minska, öka eller utveckla. Undvik däremot vaga uttryck, till exempel att ”verka för” eller ”värna om”).
- Hur ska resultaten följas upp och mätas? (Kan resultatet mätas kvantitativt i antal, tid eller procent, eller är det kvalitativa undersökningar av till exempel förändrade attityder eller beteenden?)
- Är åtgärderna och målen accepterade? (Är de etiska och följer rådande samhällsnormer?)
- Är målen realistiska? (Kan de uppnås med det valda arbetssättet inom utsatt tid?)
- Vilken tidsram gäller för när målen ska vara uppnådda?

STÖDFRÅGOR FÖR MÅLFÖRMULERING:

- Hur kommer problemet att påverkas om målet uppnås? (Kan det exempelvis antas att antalet våldsbrott bland unga kommer att minska, om målet att upptäcka och gripa langare uppfylls?)
- Finns det konkurrerande (negativa) effekter om målet uppfylls?

Exempel på SMART-metodiken

I den här tabellen har ett övergripande effektmål mejslats fram med stöd av SMART-metodiken. Det innebär att målformuleringen stegvis har avgränsats och konkretiserats. Detta för att göra det möjligt att kunna följa upp och se effekterna av det brottsförebyggande arbetet.

MÅLFORMULERING	BEDÖMNING	KOMMENTAR	BERÖRDA PARAMETRAR
”Minska antalet brott”	Målformuleringen är en vision för det brottsförebyggande arbetet som egentligen inte går att följa upp.	Det som krävs för att kunna formulera en vision är att man har ett uppdrag att förebygga brott.	A
”Minska antalet anmälda brott från 100 till o.”	Målformuleringen är visionär och går egentligen inte att följa upp, även om det går att mäta en förändring.	Målformuleringen utgår från en kunskap om det nuvarande antalet brott (100 stycken).	M, A
”Minska antalet anmälda cykelstölder från 100 till o.”	Målformuleringen är fortfarande visionär och går inte att följa upp, även om man kan mäta en förändring.	Målformuleringen baseras på kunskap om ett ospecificerat problem med cykelstölder.	M, A
”Minska antalet anmälda cykelstölder på cykelparkeringen vid järnvägsstationen från 100 till o.”	Det är svårt att följa upp arbetet, eftersom målet inte är realistiskt och det saknas en angiven tid för genomförandet.	Målformuleringen utgår från specificerad kunskap om var cykelstölderna sker mest.	S, M, A
”Minska antalet anmälda cykelstölder på cykelparkeringen vid järnvägsstationen, med minst 10 stycken. Antal att jämföra med är 100.”	Målet är realistiskt satt och det är möjligt att följa upp. En fråga som återstår är när man ska ha uppnått målet.	Målformuleringen utgår från specificerad kunskap om var cykelstölderna sker mest.	S, M, A, R
”Minska antalet anmälda cykelstölder på cykelparkeringen vid järnvägsstationen. De uppgick under år 2022 till 100 stycken och ska under år 2023 minska med minst 10 stycken.”	Målformuleringen stödjer att åtgärderna riktas mot rätt brottstyp, rätt plats under rätt tid.	Målformuleringen utgår från en specifik kunskap och stödjer att åtgärderna riktas mot rätt brottstyp, rätt plats under rätt tid.	S, M, A, R, T

Tänk på att beskriva om åtgärderna förväntas ha effekt på kort eller lång sikt. Det är nödvändigt att dokumentera det, liksom hur åtgärderna ska genomföras, för att kunna följa upp arbetet och se att åtgärderna genomförts.

Välj åtgärder som påverkar orsakerna till problemet

För att hitta uppslag till åtgärder är det klokt att utgå från dokumenterade erfarenheter av tidigare genomförda åtgärder, antingen egna eller andras. Ta också del av forskning och utvärderingar, men tänk då på att resultatet av en specifik åtgärd hänger samman med ett specifikt förhållande. Var noga med att sätta er in i beskrivningen av hur en åtgärd genomförts, och var beredda på att effekterna kan utebli om en åtgärd ändras efter lokala förutsättningar. Till stor hjälp vid valet av åtgärder är en väl genomförd analys och konkreta mål.

Om orsaksanalysen visar att problemen beror på vissa förhållanden i situationen, behövs situationella åtgärder. Det kan till exempel vara att öka kontrollen på en plats, genom fysiska förändringar, en ökad polisiär närvaro eller en ökad närvaro av trygga vuxna. Situationella åtgärder kan också handla om att göra ett objekt mindre attraktivt (till exempel genom att förstärka stöldskyddet) eller begränsa möjliga gärningspersoners tillträde genom skalskydd, lås och larm.

Om orsaksanalysen visar att sociala förhållanden är anledningen till problemet krävs sociala åtgärder, som påverkar attityder och beteenden, som i sin tur kan påverka benägenheten att begå brott eller risken för att utsättas för brott. Sociala åtgärder kräver lång tid, vilket betyder att effekten kan komma långt efter det att åtgärden påbörjats. Exempel på sociala brottsförebyggande åtgärder är föräldrautbildningar, antimobbningsprogram och motiverande samtal.

Ofta är en kombination av situationella och sociala åtgärder mot ett visst problem mest effektivt.

Hur påverkar åtgärden orsakerna till problemet?

Ett sätt att pröva om rätt åtgärder valts är att beskriva på vilket sätt de förväntas påverka orsakerna till problemen. Är åtgärderna riktade mot brottsituationerna, de brottsutsatta eller gärningspersonerna?

Ett annat sätt att beskriva det lokala brottsförebyggande arbetet är att beskriva vad de valda åtgärderna riktas mot. Om åtgärderna riktas mot alla eller de flesta är det så kallad primär brottsprevention. Sekundär brottsprevention är om åtgärderna riktas mot riskpersoner, aktiviteter eller miljöer, och tertiär brottsprevention är om åtgärderna inriktar sig på att hindra återfall i brott och upprepad utsatthet för brott både hos person eller miljö. När åtgärderna riktar sig mot:

- alla eller de flesta (**primär brottsprevention**)
- riskpersoner – aktiviteter – miljöer (**sekundär brottsprevention**)
- återfall i brott och upprepad utsatthet för brott både hos person eller miljö (**tertiär brottsprevention**).

Den här tabellen visualiserar hur problemet med störande och farlig körning med stulna och trimmade mopeder i ett bostadsområde kan angripas inom de olika preventionsnivåerna. Exemplet är taget från Brottsförebyggande rådets handbok – orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete.

	MINSKA BROTTSBENÄGENHETEN	MINSKA DET BROTTSBÄLSTRANDE I SITUATIONEN	MINSKA RISKEN FÖR UTSATTHET
Primär	Öka medvetenhet om regler och lagar genom information i trappuppgångar.	Översyn av parkeringsplatser för att minska antalet mopedstölder.	Skyttningar på torg och gatustråk om förbud mot mopedåkning.
Sekundär	Riktad utbildnings- och informationsinsats för femtonåringar.	Översyn av källarförråd och inventering av mopeder.	
Tertiär	Riktade åtgärder mot identifierade ”busåkare”, bland annat genom att göra orosanmälningar.	Kontroll av mopeder i det utsatta området. Trimmade mopeder beslagtogs.	Farthinder på utsatta gångstråk. Ökad polisiär bevakning.

Var noga med att kontrollera att alla som berörs av samverkan tolkar problem, mål och metod på samma sätt.

Välj åtgärder som passar organisationens kapacitet

En nödvändig förutsättning när åtgärder ska väljas är att de överensstämmer med vad parterna förmår göra. Det är nödvändigt att parterna tidigt redovisar vad respektive organisation kan tillföra i form av ekonomiska och personella resurser samt kompetens. Om det inte är klart kan det lätt uppstå orealistiska förväntningar på samarbetsparten, vilket kan skapa missnöje och försvåra samarbetet.

Av olika skäl, till exempel ekonomiska, kanske en åtgärd inte kan vidtas direkt. Då kan det vara nödvändigt att vidta en alternativ åtgärd, till exempel öka bevakningen på en plats i väntan på en ombyggnation.

Genomförandet och resultatet kan också påverkas av andra åtgärder. Det är därför nödvändigt att känna till vad som redan görs och vad som planeras, och att väga för- och nackdelar mot varandra. Exempelvis kan planer på att bygga om och anlägga en plantering för att minska buskörning konkurrera med kommunens åtagande att skapa överblick över torget. Genomförs åtgärder mot det ena problemet kan effekten bli den motsatta för det andra problemet.

Det är också viktigt att diskutera innebörden av begrepp som är betydelsefulla för samverkan. Till exempel kan begreppet ”tidiga insatser” ha olika innebörd för polis, skola och socialtjänst. Ur polisens och socialtjänstens perspektiv kan åtgärder mot skolk vara tidiga insatser, medan de för skolans del snarare är problemlösande, eftersom skolk är ett sent problem i skolans problemhierarki.

Planera för akuta händelser

Skapa rutiner och ta fram strategier för hur kommunen och polisen gemensamt kan hantera akuta händelser. Genom strukturerad och dokumenterad samverkan kan det långsiktiga strategiska arbetet återupptas även om det tillfälligt inträffar akuta händelser som måste prioriteras.

STÖDFRÅGOR VID VAL AV ÅTGÄRDER:

- Hur förväntas åtgärden påverka problemet och hur kombineras den med andra åtgärder?
- Är det rimligt att tro att de valda åtgärderna kan ha avsedd inverkan på problemet?
- Kan åtgärderna föra med sig olika konsekvenser för olika grupper?
- Bör åtgärderna riktas till eller anpassas för en viss grupp?

Den åtgärdsplan som kommunen ska besluta om enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete, bör integreras med allt planarbete som sker enligt annan författning, när det är möjligt och lämpligt. Det underlättar och skapar effektivitet i kommunens samlade arbete. Utöver reglerade planer förekommer även många andra planer som det är lämpligt att integrera åtgärdsplanen med, till exempel planer för andra tvärsektorieella frågor och för kommunens årliga verksamhetsplanering.

EXEMPEL PÅ KUNSKAPSKÄLLOR FÖR ÅTGÄRDER

- Brottförebyggande rådet (Brå) sammanställer och publicerar kunskap om lokalt brottsförebyggande arbete. På Brås webbplats hittar du även uppföljningar och utvärderingar av lokalt arbete som myndigheten stöttat ekonomiskt: www.bra.se/erfarenhetsbank
- Socialstyrelsens har på sin webbplats den så kallade kunskapsguiden, med olika teman, exempelvis barn och unga som begår brott: www.kunskapsguiden.se
- Det europeiska brottsförebyggande nätverket European Crime Prevention Network (EUCPN) sammanställer beskrivningar av lokala brottsförebyggande projekt runt om i Europa: www.eucpn.org
- Nätverket European Forum for Urban Security (EFUS) har praktiska verktyg och exempel på god praktik inom områdena trygghet och säkerhet: www.efus.eu
- International Centre for Prevention of Crime (ICPC) sprider erfarenheter från lokala brottsförebyggande projekt: www.crime-prevention-intl.org
- I USA finns Center for Problem-Oriented Policing, som utvecklar problemorienterat polisarbete genom att tillgängliggöra kunskap om arbetsmetoder mot specifika brottstyper: www.cipc-icpc.org/en/home/.

Upprätta åtgärdsplan

Åtgärdsplanen beskriver vad som ska göras, av vem, när, och hur arbetet ska följas upp. I åtgärdsplanen beskrivs vilka moment som åtgärden består av och hur genomförandet ska dokumenteras. Åtgärdsplanen preciserar också vem som ska göra vad utifrån tillgängliga resurser, kompetens och skyldigheter. Om det finns flera samverkansparter ska de och deras roller beskrivas. Det är viktigt att förtydliga vem som har ansvar för att åtgärden genomförs; annars finns det risk att åtgärden hamnar mellan stolarna.

Enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete ska kommunerna ta fram en åtgärdsplan där de beskriver vad kommunen ska göra för att minska risken för brott. Eftersom åtgärdsplanen fyller flera viktiga syften är det en framgångsfaktor för arbetet att planen tas fram tillsammans med polisen och andra berörda aktörer. Åtgärdsplanen är ett instrument för prioritering och beslutsfattande. Den gör det också lättare att säkerställa konkreta åtgärder som karakteriserar och utgör kärnan i ett aktivt brottsförebyggande arbete. Dessutom är åtgärdsplanen ett verktyg som tydliggör och kommunicerar det lokala brottsförebyggande arbetet både internt och externt.

Åtgärdsplanerna sätter genomförandet i en tidsram, utifrån den övergripande tidsramen i samverkansöverenskommelsen. Av åtgärdsplanen framgår när åtgärden ska vara genomförd och uppföljd. Av planen ska det tydligt framgå om åtgärden är en punktinsats, till exempel vid en högriskhelg, eller om den är en del av den ordinarie verksamheten.

Fastställ ordningen mellan åtgärderna

I åtgärdsplanen är det också viktigt att ange i vilken ordning olika insatser ska genomföras. Det är bättre att börja med åtgärder som kan ha en omedelbar effekt, för att sedan bygga på med åtgärder där effekten kanske låter vänta på sig. Om det behövs en kombination av åtgärder bör samtliga genomföras, annars kan effekten utebli.

Medarbetardialoger om hur arbetet ska utformas är ett sätt att ta tillvara medarbetarnas kompetens, genom att ge dem ansvar för utformningen av aktiviteter, mål och uppföljning.

Många gånger kan det vara effektivt att inleda ett brottsförebyggande arbete med så kallade situationella åtgärder, det vill säga olika former av tekniska lösningar som syftar till att försvåra brott eller minska antalet tillfällen att begå brott. Parallellt med det kan det vara effektivt att genomföra så kallade sociala åtgärder, det vill säga insatser som syftar till att påverka individers normer och beteenden.

Exempel på åtgärdsplan

ORSAK	ÅTGÄRD	OPERATIVA MÅL	NÄR	VEM	UPPFÖLJNING
Beskriv det som tros vara orsaken till problemet. Det kan vara flera orsaker, och det är då bra att markera dem med siffror: 1, 2, 3 och så vidare.	Här kopplas åtgärder till varje orsak. Beskriv gärna detaljerat och använd samma markering som i den första kolumnen, det vill säga 1, 2, 3 och så vidare.	Här kopplas operativa mål till respektive åtgärd.	Skriv in tidpunkten för när varje åtgärd ska vara genomförd och klar. Tidpunkten kopplas till respektive åtgärd. Beskriv också i vilken ordning åtgärderna ska genomföras.	Här noteras vem som ansvarar för varje beskriven åtgärd. Ta gärna med kontaktuppgifter till den som är ansvarig.	Ange hur parterna uppfyllt sina åtaganden. Använd gärna symboler (till exempel färgerna grönt, rött och gult) för att beskriva om arbetet genomförts fullt ut, som det var tänkt, och med gott resultat.

Formulera medborgarlöften

Medborgarlöftena tar upp åtgärder som ligger nära medborgarnas vardag och som passar att kommunicera. Medborgarlöftet är på så vis samverkans-överenskommelsens publika och kommunikativa del.

Ett medborgarlöfte kan utformas på olika sätt beroende på vilket syfte och mål som finns med det brottsförebyggande arbetet.

Det finns vinster med att rikta in arbetet med medborgarlöften på områden där medborgarna har låg grad av involvering i samhället men även till stadsdelar eller områden där otryggheten är särskilt påtaglig. Arbetet med medborgarlöftena kan föra polis och kommun närmare dem som bor och verkar i områdena, vilket på sikt kan bidra till att skapa en positiv och stabil samhällsutveckling samt stärka tillit och förtroende för polis och kommun.

Medborgarlöftet kan innehålla

- en inledning som beskriver syftet med löftet
- en kort beskrivning av gemensam lägesbild och fokusområden, och hur de har tagits fram
- vilka åtgärder som ska genomföras och under vilken tidsperiod
- vilka effekter som eftersträvas
- en beskrivning av hur medborgarna kan följa arbetet och resultatet
- underskrift av chefen för lokalpolisområdet och kommunens representant samt eventuellt andra aktörer.

Valet av medborgarlöften bör även planeras ur ett jämställdhets- och demokratiperspektiv. Generellt är kvinnor otryggare än män, och vissa brottstyper drabbar kvinnor mer än män. Det förhållandet bör särskilt uppmärksammas vid valet av de åtgärder som kommuniceras via medborgarlöftena.

STÖDFRÅGOR FÖR FRAMTAGANDET AV MEDBORGARLÖFTEN:

- Hur har medborgarna involverats i arbetet med medborgarlöftena?
- Utgår medborgarlöftena från kunskap framtagen genom medarbetar- och medborgardialoger?
- Utgår medborgarlöftena från samverkansöverenskommelsen?
- Har medborgarlöftena tagits fram utifrån en gemensam lägesbild, orsaksanalys och åtgärdsplanering?
- Har medborgarlöftena kommunicerats utifrån målgruppens behov?

Ta hjälp av polisens metodstöd för medborgarlöften. Där finns mer stöd för arbetet och mallar som kan användas för löftena.

Planera uppföljningen av arbetet

För att kunna följa upp arbetet är det nödvändigt att fundera på hur det kan mätas. Vad behöver vara känt om problemet – innan åtgärden sätts in – för att det ska vara möjligt att mäta en förändring?

Att planera för uppföljning handlar om att beskriva vilken kunskap och vilka fakta som behövs för att kunna se om arbetet har nått önskat resultat. För att kunna mäta en förändring är det viktigt att ha en tydlig bild av problemet innan arbetet inleds. Den gemensamma lägesbilden har därför stor betydelse för hur uppföljningen utformas. Ta hjälp av steg 5 Uppföljning på sidan 86.

För att kunna bedöma resultaten ska det även finnas en beskrivning av vad som ska göras, hur det ska göras och hur det ska dokumenteras. Planeringen handlar också om att försöka förutse när det kan förväntas finnas resultat, när det går att se om insatsen fungerar eller bedöma om insatsen inte genomförs på rätt sätt.

I och med arbetet med samverkansöverenskommelsen, medborgarlöftena och åtgärdsplanen finns underlag för uppföljningen. Dessa dokument ger kunskap om problemen, om hur arbetet ska genomföras och vilka resurser som avsatts för arbetet.

Tänk på att avsätta tid och resurser

Att följa upp arbetet kan ta tid och vara svårt att prioritera. Ett vanligt dilemma kan vara att de ekonomiska och personella resurserna är slut när en insats är genomförd. Styrgruppen för det brottsförebyggande arbetet behöver därför avsätta särskilda resurser för uppföljning.

STÖDFRÅGOR FÖR ATT PLANERA UPPFÖLJNINGEN:

- Vad ska följas upp, när och hur?
- Vem eller vilka ansvarar för datainsamling, sammanställning och analys?
- Vem eller vilka är mottagare för resultaten från uppföljningen?
- Hur mycket tid beräknas uppföljningen ta?
- Hur ska återkoppling till styrgruppen ske?
- Hur ska återkoppling ske internt och externt?
- Hur ska resultaten användas?
- Hur ska erfarenheterna spridas till andra?

Styrgruppen ansvarar för att uppföljningar görs, och möjliggör dem genom att avsätta finansiering och kompetens. Styrgruppen skapar också rutiner för uppföljningen, och de bestämmer till exempel vid vilka tidpunkter de ska bli informerade.

Säkerställ organisation och resurser för genomförandet

Genomför åtgärderna

Styrgruppen har ansvar för att planerade åtgärder verkställs, men ansvaret ligger också på medlemmarna i det lokala brottsförebyggande rådet eller motsvarande grupp – det vill säga mellanchefer, förvaltningschefer, kommunpolis och kommunens samordnare.

Även om åtagandena beskrivs i samverkansöverenskommelsen och åtgärdsplanen, kan det många gånger också behöva göras sådant som inte är planerat. Styrgruppen – inte mellanchefer eller utförare – kommer under arbetets gång med stor sannolikhet att behöva fatta nya beslut om åtgärder och avsätta resurser beroende på organisatoriska förändringar, förändringar i omvärlden eller brister som upptäcks i planeringen. Ibland kan man behöva ompröva arbetet och komplettera det med fler åtgärder.

Bilda arbetsgrupper

Många gånger berör brottsförebyggande åtgärder flera förvaltningar eller organisationer. För att förenkla arbetet är det bra om berörda parter bildar enskilda arbetsgrupper. Syftet med åtgärderna och deras tänkta effekter bör vara vägledande inför sammansättningen av arbetsgrupper såväl inom kommun som polis.

Arbetsgrupperna sätts samman utifrån vad som ska göras, och kan vara tidsbegränsade. Det kan exempelvis vara operativ samverkan kring utemiljöer med hjälp av modellen Effektiv samordning för trygghet (EST), att ingå i samverkanstrukturen Barn och unga i organiserad brottslighet (Bob), samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid (SSPF) eller vara i form av en social insatsgrupp (SIG) kring unga som begår grova brott. Det kan också vara andra former av arbetsgrupper, såsom trygghets- eller nattvandrare.

Ett sätt att organisera ett mer permanent operativt arbete i bostadsområden är modellen Effektiv samordning för trygghet (EST). Modellen innebär i korthet att lokala rapportörer (personer som är verksamma i bostadsområdet) veckovis skickar in information till ett antal nyckelfunktioner inom kommun, polis och fastighetsföretag utifrån en checklista. Nyckelfunktionerna sammanfattar i sin tur situationen till en gemensam lägesbild som skickas ut till berörda aktörer. Samtidigt sker en första analys av vad händelserna kan bero på, och om det behövs olika åtgärder för att hantera dem. Om problemen kvarstår under en längre tid, ska beredningsgruppen eller styrgruppen sammanställa kvartals-, tertials- eller årsanalyser som underlag för beslut om strategiska åtgärder.

Dokumentera arbetet

Dokumentation av genomförandet innebär att löpande fylla på med information om hur arbetet konkret har genomförts. Samverkansöverenskommelsen, medborgarlöftena, lägesbilden, målformuleringen och åtgärdsplanerna är början av dokumentationen.

Dokumentationen ska visa vilka åtgärder inom samverkan som kunde genomföras som planerat och vilka åtgärder som fick ändras, på vilket sätt och varför. Dokumentationen bör också redovisa hur ekonomiska och personella resurser har använts, kostnaderna för olika moment och om tidsramarna hållits.

Under genomförandet ska arbetsgrupper avrapportera till kommunpolisen och kommunens samordnare för brottsförebyggande arbete. Arbetsgruppernas sammantagna kunskap är ett viktigt underlag för kommande arbete enligt samverkansprocessen. Den som är ansvarig för åtgärd, dokumentation och löpande uppföljning bör även ansvara för återkoppling till beredningsgruppen. Särskilt om det finns ett större problem eller ett problem som kvarstår över tid.

Lokala lägesbilder kan förtydliga att det lokala brottsförebyggande arbetet berör även andra aktörer, exempelvis fastighetsägare, centrumutvecklare, föreningsliv, trossamfund eller frivården.

Minnesanteckningar från arbetsmöten är också en del av dokumentationen. Kommunpolisen och den kommunala samordnaren sammanställer dokumentationen, som är en del av den löpande återkopplingen till styrgruppen, men också en del av den avslutande uppföljningen av arbetet.

STÖDFRÅGOR FÖR DOKUMENTATION AV GENOMFÖRANDET:

- Hur många av de planerade insatserna har genomförts?
- Hur har de upplevts av berörda parter?
- Har det funnits faktorer som underlättat, försvårat eller förhindrat genomförandet?

Läs mer

Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Brottsförebyggande åtgärder i praktiken*. Idéskrift 3. Stockholm: Wolters Kluwer.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *En polis närmare medborgaren. Kunskapsstöd i arbetet med medborgarlöften*. Rapporten laddas ned från Brås webbplats, www.bra.se.

Polismyndigheten (2016). *Kunskapsbaserat arbete med medborgarlöften i samverkan. Metodstöd*. Skriften laddas ned från polisens webbplats, www.polisen.se.

Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (2023) *Bob – barn och unga i organiserad brottslighet*. Myndighetsgemensam rapport. Rapporten laddas ned på www.polisen.se.

Socialstyrelsen, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Sveriges Kommuner och Regioner, (2022). *SIG – samverkan i sociala insatsgrupper*. Materialet laddas ned på Socialstyrelsens webbplats, www.socialstyrelsen.se.

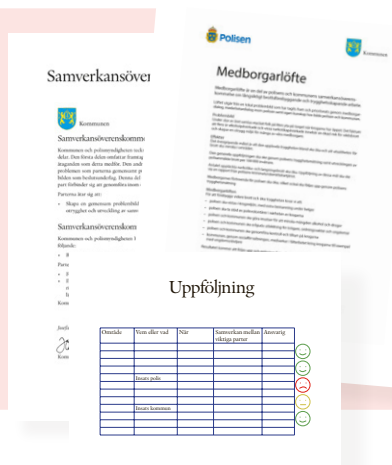
Socialstyrelsen, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Sveriges Kommuner och Regioner, (2022). *SSPF – Samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid*. Materialet laddas ned på Socialstyrelsens webbplats, www.socialstyrelsen.se.

STEG 5.

Uppföljning och återkoppling

DET FEMTE STEGET, UPPFÖLJNING OCH återkoppling, fortlöper under hela samverkansprocessen. Enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete ska kommunerna följa upp de brottsförebyggande åtgärderna minst vartannat år. I uppföljningsarbetet har kommunpolisen och den kommunala samordnaren ansvar för att dokumentera och sammanställa arbetet. Chefen för lokalpolisområdet och cheferna inom kommunen har ansvar för att fråga efter och ta del av uppföljningen. Den ska ligga till grund för utformningen och utvecklingen av fortsatt samverkan. Uppföljningen av medborgarlöften har särskild betydelse, eftersom de är kommunicerade med medborgarna.

Målet med steg 5 är att granska och återkoppla till styrgruppen hur arbetet genomförts och om åtgärderna kan ha påverkat de problem som skulle förebyggas. Resultatet av polisens och kommunens utlovade åtgärder återkopplas till medborgarna.

STEG 5 ÄR KLART NÄR FÖLJANDE ÄR GENOMFÖRT:

- arbetets påverkan på problemen har undersökts
- bedömningen är gjord av hur parterna uppfyllt sina åtaganden
- arbetsprocessen har granskats
- uppföljningen har återkopplats till styrgruppen
- uppföljningen av medborgarlöftena har återkopplats till medborgarna.

Följ upp arbetet

För att kunna förbättra den pågående verksamheten behöver arbetet följas upp. En uppföljning är alltså inte ett slutligt utlåtande om verksamheten, utan ett sätt att dra lärdomar inför det fortsatta arbetet.

EN UPPFÖLJNING FÖRUTSÄTTER ATT DET FINNS

- en lägesbeskrivning av situationen innan arbetet inleddes
- uppgifter om hur valda åtgärder skulle påverka brottsligheten och hur åtgärderna skulle genomföras
- tydligt formulerade mål för arbetet
- avsatta resurser och tid för att genomföra uppföljningen.

Uppföljningen behöver planeras redan vid utformningen av samverkan, och det arbete som ska följas upp behöver genomföras planmässigt och strukturerat. Överenskommelsen, medborgarlöftena och åtgärdsplanerna kan fungera som ett stöd vid uppföljningsarbetet.

EN UPPFÖLJNING KAN BESTÅ AV FLERA DELAR:

- Produktionsuppföljning – undersöker och fastställer om åtaganden genomförts, exempelvis hur många gånger en åtgärd genomförts eller hur många som berörts av den.
- Processuppföljning – granskar och bedömer vad, hur och varför något har genomförts.
- Effektoppföljning – undersöker och bedömer om och på vilket sätt arbetet har påverkat problemet. En effektoppföljning bygger på produktions- och processuppföljningen.

Skillnaden mellan en uppföljning och en utvärdering är att det vid uppföljningen studeras vad som händer i samband med en åtgärd, det vill säga vilket resultat arbetet har gett. En utvärdering är en mer systematisk och strukturerad studie av verksamheten, med en mer forskningsbaserad ansats.

Tänk på att det brottsförebyggande arbetet ofta ger effekter på lång sikt, och att effekter kan bero på flera parallella åtgärder. Resultaten kan också bero på helt andra saker än att kommun och polis arbetat med frågan.

Undersök hur åtgärderna har påverkat problemen

Syftet med en effektuppföljning är att ta reda på om det genomförda arbetet påverkat problemen som det var tänkt, och om resultatet är bättre än om åtgärderna inte hade vidtagits. Effektuppföljningen är ett sätt att värdera om arbetet varit framgångsrikt eller inte, och i så fall på vilket sätt. Det bör också kontrolleras om en åtgärd haft önskat resultat.

Brottslighet kan påverkas av flera faktorer, och det är sällan som det går att säga exakt vad det var som fick den att minska. Uppföljningen är snarast en bedömning av om arbetet rimligen kan ha bidragit till att påverka fenomenet.

Resultatet av genomförda åtgärder kan mätas på flera sätt, beroende på vad som ska mätas. Om det avses att undersökas hur ofta, hur mycket eller i vilken omfattning någonting skett, är det brukligt att använda kvantitativa mätningar, till exempel att jämföra statistik. Kvalitativa mätningar, såsom intervjuer eller observationer, används för att besvara frågorna hur, varför och på vilket sätt en åtgärd påverkat problemet. Effektuppföljningen tjänar på att man använder en kombination av mätmetoder. Teknikerna för datainsamling är desamma som i arbetet med att ta fram lägesbilder och orsaksanalyser. Läs mer i steg 2 Egna förberedelser på sidan 34, och i steg 3 Gemensamma förberedelser på sidan 48.

Vanligtvis innebär en effektuppföljning att det görs mätningar före och efter genomförandet av åtgärden. Det kan innebära en jämförelse av statistik för de två perioderna, eller att det genomförs rådslag före och efter åtgärden. En jämförelse med en kontrollgrupp som inte innefattas av åtgärden bör också göras. Till exempel går det att undersöka hur brottsstatistiken ser ut för två jämförbara bostadsområden före och efter åtgärden, eller genomföra intervjuer med en grupp som deltagit i en åtgärd och en grupp som inte berörts av den.

Det är även möjligt att jämföra utvecklingen i det område där åtgärden satts in med utvecklingen i resten av kommunen – eller ännu mer övergripande: jämfört med resten av länet eller resten av landet.

Genom uppföljning och utvärdering av åtgärder kan vi upptäcka om åtgärderna som sätts in är likvärdiga för olika grupper av individer. Kanske åtgärden visat sig fungera bra för exempelvis kvinnor men inte för män, eller för de som kan svenska men inte för andra språktalande. Insikten kan leda till att åtgärden behöver justeras i det fortsatta arbetet eller att andra åtgärder bör implementeras.

Genom att studera tidsserier kan resultaten sättas in i ett större sammanhang, tidsmässigt, vilket gör det möjligt att belysa trender. Det är då möjligt att se om förändringarna sammanfaller med den period när åtgärderna genomfördes.

Identifiera framgångsfaktorer

Det är lätt hänt att stanna vid ett konstaterande att en åtgärd har gett goda resultat. Men för att kunna dra slutsatser för det fortsatta arbetet behöver man veta vilka delar i arbetet det var som fungerade. En effektuppföljning behöver stödjas av process- och produktionsuppföljningar, så att de tillsammans kan förklara om effekterna på problemen berodde på själva åtgärderna, på hur de genomfördes eller på någonting annat. Berodde exempelvis framgången på att rätt funktioner var engagerade eller var framgångsfaktorn att åtgärderna genomfördes under en viss tid på dygnet?

För att undersöka detta, behövs en dokumentation av genomförandet – från valet av åtgärder till vilka mål som satts upp och hur det praktiskt arbetats för att nå dit.

Följ upp om åtagandena har genomförts

Syftet med en produktionsuppföljning är att ta reda på om parterna har genomfört de åtgärder som de åtagit sig. Vilka delar kunde genomföras som planerat och vilka delar fick ändras, på vilket sätt och varför? Till exempel går det att kontrollera om antalet planerade krog tillsyner har genomförts.

EXEMPEL

De grupper som genomför nattvandringar löpande, bör återkoppla om hur många som var med på vandringen, var gruppen vandrade, hur många ungdomar de pratade med, om vissa grupper var över- eller underrepresenterade, hur länge vandringen pågick, vilka iakttagelser som gjordes och om de rapporterades till polisen. Uppföljningen av hela åtgärden nattvandring omfattar mer information än så. Den innehåller också uppföljning av processen om hur föräldrar kallats till nattvandring, hur planeringen sett ut och syftet med nattvandringen. Det går dessutom att uppskatta effekten genom att jämföra situationen före och efter nattvandringen, eller genom att jämföra området med ett annat område med liknande problem, där nattvandring inte ägt rum.

Många gånger är det flera olika personer som ska genomföra en åtgärd. En löpande produktionsuppföljning är ett sätt att skapa stringens i arbetet och se till att alla moment i en åtgärd genomförs.

Dokumentera arbetet löpande

Att följa upp produktionsmål är den enklaste formen av uppföljning, men den kräver ändå att det finns en plan för uppföljningen och att genomförandet dokumenterats. Ett sätt att underlätta den löpande uppföljningen är att ta fram enkla snabbrapporter. Exempelvis användes snabbrapporten på bilden här intill av polisen när de utvärderade Kronobergsmodellen, se sidan 52.

Följ upp arbetsprocessen

En processuppföljning innebär att granska hur något har genomförts. Processuppföljningen kan innebära att löpande följa upp arbetet i varje del, eller att avslutningsvis granska hela genomförandet. För att få en så heltäckande bild som möjligt är det bra om man kan göra både och.

Till exempel kan arbetet med samverkan följas upp. Ett första steg i en processuppföljning är att granska syftet med arbetet. Vad ville parterna

uppnå med samverkan, och hur utformades arbetet? Det innebär bland annat att granska hur den lokala lägesbilden togs fram och om det har missats någon del i beskrivningen av problemet och dess orsaker, och vilken betydelse sådana brister i kartläggningen kan ha haft för det fortsatta arbetet.

I en processuppföljning ingår att identifiera vilka moment som ingick i åtgärderna, och bedöma om alla momenten genomfördes vid alla tillfällen. De valda åtgärderna bör i uppföljningen också granskas mot de uppställda målen. Var det sannolikt att parterna genom arbetet skulle påverka de problem som identifierats, och var det realistiskt att tro att åtgärderna skulle gå att genomföra?

I processuppföljningen bör de organisatoriska förutsättningarna för arbetet också granskas. Det handlar dels om hur ekonomiska och personella resurser avsatts och använts, dels om hur samverkansorganisationen fungerat. Till exempel kan det vid en processuppföljning undersökas hur styr-, projekt- och arbetsgrupper genomförde planerade möten, och hur grupperna genomförde de uppgifter som de hade ansvar för.

En viktig aspekt när parterna följer upp genomförandet är att kartlägga kostnaderna, eftersom de har stor betydelse för det fortsatta arbetet. I bedömningen ska kostnader för tiden tas med, det vill säga antalet timmar som använts för planering, genomförande och uppföljning.

Återkoppla uppföljningen till styrgruppen

Syftet med uppföljningen är att ge styrgruppen ett underlag som belyser framgångar, brister och eventuella avvikelser i arbetet. Underlaget ska användas för att sammanfatta samverkan och ge förslag på hur den kan utvecklas, effektiviseras eller fördjupas. Det är också ett sätt att förebygga problem vid liknande, nya satsningar.

Använd åtgärdsplanen som uppföljningsguide

Ett sätt att förtydliga resultatet i uppföljningen är att använda åtgärdsplanen och märka upp de genomförda åtgärderna med symboler. En grön markering kan då betyda att arbetet genomförts fullt ut, på det sätt som det var tänkt och med god effekt på problemet. En gul markering innebär att arbetet utförts väl, men inte haft förväntad effekt på problemen eller att arbetet inte genomförts exakt som det var tänkt. En röd markering innebär att arbetet

inte utförts alls eller på ett helt annat sätt än planerat, eller att arbetet, även om det utförts som planerat, inte haft någon effekt på problemen. Se även avsnitten om Åtgärdsplanen som börjar på sidan 77.

Återkoppla till medborgarna

Kommunikation är en av grundbultarna i arbetssättet med medborgarlöften. Internt handlar det om att skapa motivation för arbetet, och externt handlar det om att skapa förtroende för parterna.

Lika viktigt som att göra medborgarlöftena kända är det att kontinuerligt informera om hur arbetet fortlöper och vilket resultat det ger, för att skapa engagemang och en vilja att delta. Även om en åtgärd inte har genomförts, är det viktigt att kommunicera det och varför det inte har skett. För att nå ut till medborgarna med information kan både polisens och kommunens webbplats användas och likaså sociala medier.

Läs mer

Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Utvärdering och dokumentation. Idéskrift 4*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Se filmen *Hur ska vi veta vad som fungerar? Om utvärdering och uppföljning*. Filmen finns på Samverkansplattformen, www.bra.se/samverkan under rubriken 5.1 Följ upp arbetet.

Sammanställning av stödfrågor för kvalitetssäkring och uppföljning av samverkansprocessen

BESLUTET OM SAMVERKAN:

- Har vi skapat en gemensam organisation för samverkan?
- Har vi utsett en kommunal samordnare med mandat, kompetens och tid för arbetet? (För polisen är dessa uppgifter kommunpolisens ansvar.)
- Har vi tagit fram gemensamma riktlinjer och tidsplaner för arbetet?
- Har vi tagit fram rutiner för uppföljning för eget lärande?
- Har vi förankrat beslutet om samverkan i den egna organisationen?

INVENTERING AV ORGANISATIONENS FÖRUTSÄTTNINGAR:

- Stämmer samverkan med våra styrdokument och verksamhetsmål?
- Stämmer tidsplanen med budgetprocesser och andra beslutsprocesser?
- Finns det målkonflikter mellan vårt arbete i samverkan och andra uppdrag?
- Vilket förebyggande arbete bedriver vi redan inom organisationen?
- Vilka lärdomar kan hämtas ur tidigare och pågående arbete?
- Hur kan samverkansarbetet gynnas av andra redan pågående arbeten?

FÖRANKRA DET BROTTSFÖREBYGGANDE ARBETET I ORGANISATIONEN:

- Vilka andra har nyckelfunktioner för det brottsförebyggande arbetet?
- Vilken kunskap och förståelse har de för arbetet?
- Är beslutet om samverkan förankrat (beslutat) hos deras chefer?

- Har vi en samsyn på vad som ska göras, det vill säga har vi gjort samma tolkning av det brottsförebyggande arbetet?

INFÖR SAMORDNARUPPDRAGET:

- Vad exakt ska jag göra?
- Vilket ansvar har jag för arbetet?
- När ska jag vara klar?
- Hur ska arbetet redovisas och hur ska det användas?
- Vilket mandat har jag fått av min chef?
- Har jag rätt resurser i form av tid, pengar, material och kunskap?
- Är mitt uppdrag förankrat i organisationen?

KOMMUNIKATIONEN:

- Vad är bakgrunden till och syftet med kommunikationen? Varför ska målgruppen lyssna?
- Vilka är målgrupperna för kommunikationen? Vilka är viktigast att nå?
- Vilka är målen för kommunikationen? Hur ska målgruppen tänka, känna och göra efter att ha nåtts av budskapen?
- Vilka är huvudbudskapen och delbudskapen?
- På vilket sätt, hur ofta och när ska kommunikationen genomföras?
- Hur ska kommunikationen följas upp?

LÄGESBILDEN:

- Varför valdes det här problemet?
- Vilka informationskällor användes och vilka valdes bort?

- På vilka sätt kan urvalet av informationskällor begränsa kunskapen om problemet?
- Vilken betydelse kan begränsningar i kunskapen ha haft eller komma att få på arbetet?
- Påvisar lägesbilden skillnader och likheter i brottslighet och utsatthet mellan olika grupper?

IDENTIFIERA VARIATIONER OCH MÖNSTER:

- Är fenomenet mer omfattande än referensvärdet?
- Har det skett en ökning eller minskning över tid?
- Finns det årsvariationer?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa dagar?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa tider på dygnet?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa platser, så kallade hot spots?
- Är fenomenet koncentrerat till vissa grupper? Exempelvis kvinnor eller män?

PRIORITERA MELLAN PROBLEMEN:

- Vilken händelse eller vilket fenomen står i fokus för arbetet?
- Varför är det prioriterat (det mest omfattande, en negativ trend, högt jämfört med andra områden, kostsamt, politisk agenda och så vidare)?
- Hur har prioriteringen och avgränsningen skett (särskild brottskategori, delfenomen eller utsatt grupp)?
- Vilka kunskapskällor har använts?

ORSAKSANALYSEN:

- Vad i situationen kan förklara att problemen uppstår just på den platsen (brist på social kontroll, trångt, mörkt, avsides, krogtätt, svårt att överblicka, stor in- eller utflyttning)?
- Vilka egenskaper hos den brottsutsatta (till exempel affären, cykeln eller brottsoffret) kan förklara varför just de blir utsatta (olåst, lättflyttad, prokriminellt umgänge, kön, funktionsvariation, och så vidare)?
- Vilka egenskaper hos gärningspersonen kan förklara varför just den personen begår brott (svaga sociala band, prokriminellt umgänge, onykter, aggressiv, låg impuls kontroll, och så vidare)?

MÅLFÖRMULERING:

- Hur kommer problemet att påverkas om målen uppnås? Kan det till exempel antas att antalet våldsbrott bland unga kommer att minska, om målet att upptäcka och gripa langare uppnås?
- Finns det konkurrerande (negativa) effekter om målen uppfylls?

VAL AV ÅTGÄRDER:

- Hur förväntades åtgärden påverka problemet, och kombinerades den med andra åtgärder?
- Är det rimligt att tro att de valda åtgärderna kan ha avsedd påverkan på problemet?

FRAMTAGANDE AV MEDBORGARLÖFTEN:

- Hur har medborgarna involverats i arbetet med medborgarlöftena?
- Har olika grupper behov och erfarenheter speglats i arbetet?

- Utgår medborgarlöftena från kunskap framtagen genom medarbetar- och medborgardialoger?
- Utgår medborgarlöftena från samverkansöverenskommelsen?
- Har medborgarlöftena tagits fram utifrån en gemensam lägesbild, orsaksanalys och åtgärdsplanering?
- Har medborgarlöftena kommunicerats utifrån målgruppens behov?

PLANERA UPPFÖLJNING:

- Vad ska följas upp, när och hur?
- Vem eller vilka ansvarar för datainsamling, sammanställning och analys?
- Vem eller vilka är målgrupp för resultaten från uppföljningen?
- Hur ska olika gruppers brottslighet eller utsatthet inkluderas?
- Hur mycket tid beräknas uppföljningen ta?
- Hur ska återkoppling till styrgruppen ske?
- Hur ska återkoppling till deltagarna ske?
- Hur ska resultatet användas? Vad händer sedan?
- Hur kan de lärdomar som uppföljningen ger tas tillvara och användas?
- Hur ska erfarenheterna spridas till andra?

GENOMFÖRANDET:

- Hur många av de planerade insatserna har genomförts?
- Hur har de upplevts av berörda parter?
- Har det funnits faktorer som underlättat eller hindrat genomförandet?
- Har åtgärderna anpassats till olika grupper av kommunens invånare?

Ordlista

Anmält brott	Ett brott som anmälts och registrerats som brott av polis, tull eller åklagare. Se sidan 36, 37 m.fl.
Brott	En handling eller underlåtenhet att handla som är belagd med straff enligt svensk lag.
Brottsförebyggande	Något som syftar till att förhindra att människor begår brott, genom att försöka påverka antingen vissa omständigheter i en situation där brott riskerar att ske, eller vissa personers benägenhet (motivation) att begå brott.
Brottskada (Crime harm)	Hur mycket skada ett brott orsakar snarare än antalet brott. Se sidan 49.
Brottsstatistik	Uppgifter om brott som kommit till polisens, åklagarens eller tullens kännedom (anmälda brott), brott som klarats upp (uppklarade brott) samt straffmyndiga personer som skäligen misstänkts för brott (misstänkta personer) och brottsdeltaganden. Se sidan 36.
Brottskategori	En samling olika men likartade brottstyper. Exempel på sådana kategorier är stöldbrott, våldsbrott eller narkotikabrott. Se sidan 41.
Brottslighet	Kriminalitet. Ett sammanfattande begrepp för begångna straffbelagda handlingar.
Brottsofferperspektiv	Innebär att man studerar en situation utifrån en persons eller ett objekts utsatthet eller sårbarhet för brott. Se sidan 53.
Brottsprevention	Ett annat ord för brottsförebyggande arbete. Se sidan 73. Se även Primär brottsprevention, Sekundär brottsprevention och Tertiär brottsprevention.

Brottstriangeln	Modell som utgår från rutinaktivitetsteorin, vilken beskriver tre förutsättningar som påverkar om brott kan komma att begås: motiverad gärningsperson, lämpligt objekt eller offer och avsaknad av formell eller informell kontroll. Se sidan 53.
Community policing	En modell för lokalt dialogbaserat polisarbete. Organisatoriska strategier för ett systematiskt bruk av samverkan och andra problemlösande tekniker. Syftet är att proaktivt påverka förhållanden som direkt inverkar på allmänhetens trygghet, exempelvis brottslighet, social oro och rädsla för brott.
Effektmål	Mål som anger vilken effekt arbetet förväntas ha på problemen. Se sidan 69.
Enkät	En undersökningsmetod som innebär att samma frågor ställs till ett ganska stort antal personer, ofta skriftligt i ett formulär. Se sidan 60 och 62.
Faktisk brottslighet	Alla brott som sker i samhället, både de synliga (anmälda) och de dolda, som inte kommer till polisens kännedom och därmed inte finns medräknade i brottsstatistiken. Storleken på den faktiska brottsligheten kan därför aldrig anges exakt.
Fokusgrupp	En undersökningsmetod för att få information från en utvald grupp med personer. Se sidan 60 och 62.
Fokusområde	Inriktning av arbetet och resurserna mot till exempel ett geografiskt område, en typ av ordningsstörning eller brott, eller mot den grupp som är mest utsatt alternativt orsakar problemet. Se sidan 15, 40 och 49 m.fl.
Funktionsnedsättning	Nedsättning av någons fysiska, psykiska eller intellektuella funktionsförmåga. Se sidan 53.
Funktionsvariation	Beskrivning av att egenskaper och förmågor hos människor är olika i hela befolkningen. Se sidan 97.

Förebygga	Att förhindra uppkomsten av något som inte är önskvärt, vanligen något som annars fordrar någon form av ingripande eller reaktion.
Förhindra	Aktiviteter som har till syfte att avvärja, avstyra och hejda en orsak. Se sidan 11, 12, 20 och 84.
Förmåga	Med förmåga avses att grundförutsättningarna (kompetens, styrning, system och struktur) är uppfyllda för att kunna lösa en uppgift vid en given tidpunkt. Se sidan 3, 31 och 45.
Gemensam lägesbild	Flera lägesbilder som förts ihop och bearbetats till en gemensam. Se sidan 15, 45, 65, 79 m.fl.
Gränssättande	Förhållningssätt som innebär att sätta tydliga gränser utan att vara onödigt konfrontativ.
Gärningspersonsperspektiv	Utgångspunkt för en analys av vad i en situation som kan ge en person motiv och möjlighet att begå brott. Se sidan 53 och 54.
Harm Spots	Områden eller platser med hög brottsskada.
Hot spots	Områden eller platser med hög koncentration av brottslighet. Se sidan 43, 46, 53 m.fl.
Händelserapport	Dokumentation i samband med en händelse som lett till ett polisingripande. Ofta upprättad av en larmoperatör vid polisens kommunikationscentral. Se sidan 36 och 37.
Ingripandebrott	Brott som polis, åklagare, tull eller andra upptäcker genom egna initiativ. Se sidan 44.
Insatser	Åtgärder.
Intervju	Ett samtal mellan två eller fler parter, som leds genom att en part ställer frågor till den eller de andra, för att skaffa information. Se sidan 60, 62 och 88.

Jämlikhet	Alla människor har samma värde och ska behandlas likvärdigt oavsett kön, ålder, ursprung, religion eller sexuell läggning. Se sidan 26.
Jämställdhet	Kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Se sidan 26, 41, 42 och 79.
Kartläggning	Systematisk datainsamling om ett geografiskt område eller ett brottsproblem.
Kommun	Ett territoriellt avgränsat område med en administrativ enhet för lokalt självstyre.
Kommunal samordnare	En funktion som har i uppgift att samordna olika verksamheters eller grupper delaktighet i en verksamhet, till exempel i ett strategiskt råd. Se sidan 68 och 94.
Kommunala förvaltningar	Avdelningar i kommunen med anställda tjänstemän som verkställer politikernas beslut och sköter det dagliga arbetet i kommunens verksamheter. Varje förvaltning lyder under en nämnd.
Kommunala nämnder	En politisk nämnd som utöver kommunstyrelsen styr över kommunens förvaltningar, tillsatt av kommunfullmäktige.
Kommunfullmäktige	En parlamentariskt sammansatt och beslutande församling på kommunal nivå. Se sidan 23.
Kommunpolis	Funktion inom Polismyndigheten som har till huvuduppgift att leda och utveckla samverkan med lokalsamhället.
Kommunstyrelse	En kommuns högsta verkställande organ. Dess ledamöter väljs av kommunfullmäktige, som är kommunens högsta beslutande organ.
Kontaktskapande	Polisiärt arbets sätt i syfte att skapa kontakt genom att aktivt initiera och vidmakthålla kontakter och relationer med exempelvis boende och lokala aktörer. Det kontaktskapande arbetet ska präglas av ett relationsskapande och gränssättande förhållningssätt och kan genomföras som en del i lokalt dialogbaserat polisarbete.

Kunskapsbaserat arbete	Ett arbete som bygger på förmågan att skapa och inhämta kunskap, tillgängliggöra och sprida kunskap samt utveckla och tillämpa kvalitetssäkrade metoder. Polisens definition. Se sidorna 10–13.
Lokal lägesbild	En objektiv beskrivning av lokala problem som rör till exempel omfattning, karaktär och orsak. Se sidan 15.
Lokal (polisiär) närvaro	Polisiär närvaro i lokalsamhället med utvecklade medborgarmöten och förbättrad service utifrån medborgarnas behov, samt med syfte att motverka uppkomsten av nya utsatta områden och reducera befintliga.
Lokalt dialogbaserat polisarbete	Ett polisiärt arbetssätt som grundar sig i en lokal förankring, där polisen känner till områdets förutsättningar och problem och bygger upp kontakter med de boende. Se även Community Policing.
Lokalpolisområde (LPO)	Administrativ enhet inom Polismyndigheten som vanligtvis omfattar 1 eller flera kommuner eller stadsdelar med en utökad delegation att utföra det lokala polisarbetet.
Lokalpolisområdeschef	Chef för lokalpolisområdet, med ansvar för den lokala polisverksamheten. I det ingår ansvar för den strategiska samverkan med kommunerna i lokalpolisområdet. Det är chefen för lokalpolisområdet som skriver under samverkansöverenskommelser och medborgarlöften för polisens räkning.
Lokalt brottsförebyggande råd	Samverkansformer med brottspreventivt syfte, och med kommunen, kommundelen eller stadsdelsförvaltningen som huvudman. Se sidan 29.
Medarbetardialog	Samtal om verksamheten med medarbetarna, i syfte att göra dem delaktiga i att ta fram beslutsunderlag och ansvara för genomförandet av åtgärder.

Medborgardialog	Ett samtal med medborgare om samhällsfrågor, i syfte att ge medborgarna möjlighet att framföra synpunkter på och få insikt i samhällets arbete och öka förtroendet för samhällets aktörer.
Medborgarlöfte	Löftena är konkreta aktiviteter som lovas medborgarna för att lösa problem.
Minderårig	En person som inte är straffmyndig, det vill säga är under 15 år, och som inte kan lagföras. Minderåriga redovisas inte i statistiken över misstänkta personer.
Målformulering	En beskrivning av de mål som ska uppnås, i form av till exempel effektmål, produktionsmål eller processmål. Se sidan 69, 71 m.fl.
Mörkertal	Skillnaden mellan det faktiska antalet brott i samhället och antalet anmälda brott. Se sidan 37, 43 m.fl.
Observation	En undersökningsmetod som innebär att se och iaktta genom att närvara på en särskild plats eller vid ett särskilt tillfälle. Se sidan 62 och 88.
Offerbrott	Brottstyp som har ett definierat offer. Se sidan 44.
Områdespolis	En funktion inom Polismyndigheten som arbetar brottsförebyggande och trygghetsskapande tillsammans med kommunen och andra aktörer i lokalsamhället. Se sidan 31.
Orsaksanalys	En granskning av ett problem i syfte att synliggöra sannolika och bakomliggande orsaker till att det förekommer. Se sidan 34, 42 m.fl.
Primär brottsprevention	Valda åtgärder som riktas mot alla eller de flesta. Se sidan 73.
Produktionsmål	Mål som anger hur mycket eller hur ofta något ska göras. Se sidan 69 och 90.
Processmål	Mål som anger hur ett åtagande ska genomföras. Se sidan 69.

Problemorienterat polisarbete (POP)	En vetenskapligt utvärderad arbetsprocess som går ut på att polisen inte bara ska reagera på de brott som begås, utan också lösa de bakomliggande problem som orsakar brottsligheten. Se sidan 76.
Relationsskapande	Förhållningssätt som innebär att sträva efter dialog för att skapa relation.
Risikfaktor	En egenskap, en händelse, ett förhållande eller en process som ökar sannolikheten (risken) för exempelvis kriminalitet. Se sidan 54.
Rådslag	En metod för att få information från en större grupp människor, till exempel boende i ett bostadsområde eller barn i en skola. Se sidan 60, 62 och 88.
Samordning	Anpassning av åtgärder och delmål så att resurser kommer till största möjliga nytta. Se sidan 12, 52, 82 och 88.
Samverkan	När olika parter tillför sina specifika resurser, kompetenser och kunskaper för att gemensamt lösa en uppgift.
Samverkanskompetens	Förmågan att se den egna organisationens insatser i förhållande till andras, och kunna hantera gränsdragningsproblem eller yrkesmässiga eller kulturella konflikter. Se sidan 31.
Samverkansöverenskommelse	Ett skriftligt avtal mellan två eller fler parter, där det definieras hur dessa parter ska samverka.
Sekretess	Beteckning på information som inte ska lämnas ut och därför inte blir allmänt tillgänglig.
Sekundär brottsprevention	Valda åtgärder riktas mot riskpersoner, aktiviteter eller miljöer. Se sidan 73.
Signalbrott	Brott, incidenter eller ordningsstörningar som har stor inverkan på människors upplevda trygghet. Exempel på signalbrott kan vara graffiti eller övergivna bilar i ett bostadsområde. Se sidan 49.

Situationella åtgärder	Åtgärder som minskar antalet situationer som kan resultera i brottslighet. Sådan brottsprevention utgår från synsättet att brott är ett rationellt beteende. Se sidan 72 och 78.
Situationellt perspektiv	Innebär att analysera förhållanden i den särskilda situationen eller fysiska miljön. Se sidan 53.
Sociala åtgärder	Åtgärder som påverkar en persons benägenhet att begå brott. Det kan till exempel vara åtgärder som syftar till att öka självkontrollen eller stärka de sociala banden till samhället. Se sidan 72 och 78.
Spaningsbrott	Brott som polis, åklagare, tull eller andra upptäcker genom egna initiativ.
Strategiska brott	Brottstyper som bland unga starkast indikerar en fortsatt brottslighet. Se sidan 28 och 57.
Styrdokument	Dokument som ligger till grund för verksamhetens inriktning och mål. Det kan till exempel vara regleringsbrev, stadgar, handlingsplaner eller verksamhetsplaner. Se sidan 10, 25 och 94.
Säkerhet	En låg sannolikhet för att bli utsatt för brott eller olyckor.
Tertiär brottsprevention	Valda åtgärder riktas att hindra återfall i brott och upprepade utsatthet för brott hos person eller miljö. Se sidan 73.
Tidiga insatser	Åtgärder för att avbryta en tänkbar, inte önskvärd utveckling, baserade på teorier om risk- och skyddsfaktorer. Se sidan 74.
Tillgreppsbrott	Brott som stöld, snatteri, rån och tillgrepp av fortskaffningsmedel. Se sidan 41.
Trygghet	Upplevelse av säkerhet och lugn, ofta förknippat med förutsägbarhet och kontroll.
Trygghetsskapande arbete	Aktiviteter som genomförs med det primära syftet att åtgärda orsaker som kan skapa rädsla för brott. Se sidan 12, 17, 18 m.fl.

Trygghetsvandring

En undersökningsmetod för att få information om individers upplevelse av trygghet och otrygghet i den fysiska miljön. Se sidan 60, 63, 64 m.fl.

Underrättelsetjänst

En verksamhet inom Polismyndigheten vars uppdrag är att förse polisen med underrättelser som kan omsättas i operativ verksamhet.

Våld

Våld är varje handling riktad mot en annan person där handlingen skadar, smärftar, skrämmer eller kränker personen, eller får personen att göra något mot sin vilja eller avstå från något som personen vill.

Åtgärder

Handlingar, aktiviteter eller insatser som genomförs på individnivå, gruppnivå eller samhällsnivå.

Åtgärdsplan

En plan som beskriver vilka åtgärder som avses vidtas för att förebygga brott. Planen förtydligar också när och hur åtgärderna ska genomföras, vem som ansvarar för genomförandet samt hur åtgärderna ska följas upp.

Källor

Tips: En övervägande del av alla alster som är med på den här listan går att ladda ner från de olika myndigheternas webbplatser.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Brottsförebyggande åtgärder i praktiken*. Idéskrift 3. Stockholm: Wolters Kluwer.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Utvärdering och dokumentation*. Idéskrift 4. Stockholm: Wolters Kluwer.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Konsten att läsa statistik om brottslighet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Orsaker till brott bland unga och metoder att motverka kriminell utveckling. En kunskapsinventering*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Boverket samt Tryggare och mänskligare Göteborg (2010). *Trygghetsvandring. Tankar på vägen*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Upprepad utsatthet. Vissa drabbas oftare än andra*. R Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Brottsförebyggande polisarbete i "hot spots"*. Rapport 2014:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2016). *En polis närmare medborgaren. Kunskapsstöd i arbetet med medborgarlöften*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Orsaksanalys i lokalt brottsförebyggande arbete*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Klassificering av brott. Anvisningar och regler*. Version 12.1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021). *Kartläggning och lägesbild i lokalt brottförebyggande arbete*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2021). *Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå och Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper – våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023). *Organisera lokalt brottförebyggande arbete Fagersta, Umeå, Norsjö kommun och stadsdelen Angered*.

Clark, R. V. och Eck, J. (2006). *Bli en problemlösande brottsanalytiker i 55 steg*. Stockholm: Polishögskolan.

Cohen, E. och Felson, M. (1979). *Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach*. American Sociological Review, Vol. 44, No. 4 (Aug., 1979), s. 588–608.

Länsstyrelsen Skåne, (2021). *Alla ska med – en guide till inkluderande kommunikation*.

Polismyndigheten (2016). *Kunskapsbaserat arbete med medborgarlöften i samverkan*. Metodstöd.

Polismyndigheten (2022). *Polismyndighetens strategi för det brottförebyggande arbetet*.

Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (2023). *Bob – barn och unga i organiserad brottslighet*. Myndighetsgemensam rapport.

Regeringens skrivelse 2016/17:126. *Tillsammans mot brott – ett nationellt brottförebyggande program*.

Regeringens skrivelse 2023/24:56. *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism – förebygga, förhindra, skydda och hantera.*

Regeringens skrivelse 2023/24:67. *Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet.*

Regeringens skrivelse 2023/24:68. *Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet.*

Rikspolisstyrelsen (2008). *Samverkan Polis och kommun – för en lokalt förankrad polis i hela landet.* PoA - 480 5788/06. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

SFS 1984:387. *Polislag.* Svensk författningssamling.

SFS 2023:196. *Lag om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete.* Svensk författningssamling.

Sveriges kommuner och regioner, SKR (2022). www.dialogguiden.se

Socialstyrelsen, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Sveriges Kommuner och Regioner, (2022). *SIG – samverkan i sociala insatsgrupper.* Myndighetsgemensam trycksak.

Socialstyrelsen, Polismyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Skolverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor och Sveriges Kommuner och Regioner, (2022). *SSPF – Samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid.* Myndighetsgemensam trycksak.

SOU 2021:49. *Kommuner mot brott.* Statens offentliga utredningar.

Den här boken handlar om samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete. Om att tillsammans arbeta kunskapsbaserat och strukturerat med komplexa frågor.

Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete beskriver i fem steg hur samverkan praktiskt kan gå till. Boken ger användbara verktyg för hela samverkansprocessen. Den riktar sig i första hand till anställda inom polisen, kommuner och länsstyrelser som arbetar med regionala och lokala brottsförebyggande frågor. Men även tjänstemän, förtroendevalda och andra som vill samverka i brottsförebyggande arbete kan ha nytta av boken. Genom samverkan blir vi effektivare och kan nå bättre resultat.

Boken har tagits fram gemensamt av Brottsförebyggande rådet, Polismyndigheten och Sveriges Kommuner och Regioner. Vid den här revideringen har även länsstyrelserna varit delaktiga. Det är organisationernas förhoppning att boken ska bli ett praktiskt stöd i samverkansarbetet.

ISBN 978-91-88599-70-4